МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Обліково-аналітичне забезпечення розрахунків з дебіторами на ТОВ «ВОЛМА У А»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0714-оа-з
спеціальності 071 Облік і оподаткування
освітньої програми облік і аудит
В.О. Стєшина
Керівник к.е.н., доцент Саєнко О.Р.
Рецензент к.н.держ.упр., доцент Гончарова В.Г.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____Н.М. Проскуріна
«___»_____2025 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Стєшиної Валерії Олександрівни

1. Тема роботи: Обліково-аналітичне забезпечення розрахунків з дебіторами на ТОВ «ВОЛМА У А»
керівник роботи Саєнко Олена Романівна, к.е.н., доцент,
затверджені наказом ЗНУ від 25.03.2025 р., № 440-с.

2 Строк подання студентом роботи 25 листопада 2025р.

3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані обліку та фінансової звітності підприємства.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): дослідити теоретичні основи обліку та аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством; вивчити організацію обліку розрахунків з дебіторами на ТОВ «ВОЛМА У А» та сформувати пропозиції щодо його вдосконалення; дослідити аналіз стану дебіторської заборгованості підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» та розробити напрями оптимізації управління розрахунків з дебіторами.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):
13 рис., 13 табл. і 5 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	05.08.2025	05.08.2025
2	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	09.09.2025	09.09.2025
3	к.е.н., доцент Саєнко О.Р.	03.10.2025	03.10.2025

7. Дата видачі завдання: 01 червня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної Роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	липень 2025	виконано
2.	Написання вступу	липень 2025	виконано
3.	Виконання першого розділу	серпень 2025	виконано
4.	Виконання другого розділу	вересень 2025	виконано
5.	Виконання третього розділу	жовтень 2025	виконано
6.	Написання висновків	листопад 2025	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	листопад 2025	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	листопад 2025	виконано

Студентка _____ В.О. Стєшина
(підпис)

Керівник роботи _____ О.Р. Саєнко
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер_____ В.В. Сьомченко

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 103 с., 3 розділи, 20 табл., 10 рис., 1 додаток, 86 джерел.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, ОБЛІК, АНАЛІЗ, ДЕБІТОРИ, РЕЗЕРВ СУМНІВНИХ БОРГІВ, УПРАВЛІННЯ, РОЗРАХУНКИ З ПОКУПЦЯМИ

Об’єктом дослідження є процеси організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами.

Предмет дослідження включає комплекс теоретичних, методичних і практичних підходів до організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами

Метою даної роботи є вивчення порядку обліку та аналізу дебіторської заборгованості, а також розробка організаційно-методичних положень і практичних рекомендацій для її оптимізації

Теоретико-методологічна основа дослідження базується на загальнонаукових і спеціалізованих методах. Для реалізації поставлених завдань застосовані наступні підходи: аналіз і синтез для дослідження економічної сутності дебіторської заборгованості підприємства; системний підхід для розробки методологічних принципів формування моделі управління розрахунками з дебіторами; причинно-наслідковий аналіз під час класифікації видів заборгованості; трендовий фінансовий аналіз і використання фінансових коефіцієнтів для виявлення основних тенденцій виникнення та погашення заборгованості. Крім того, застосовано методи групування, порівняння, аналізу та синтезу для визначення практично значущих шляхів управління розрахунками з дебіторами, а абстрактно-логічні методи стали основою для формулювання теоретичних узагальнень і

висновків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

– підходи до управління процесами оптимізації обсягів дебіторської заборгованості на підприємстві на підставі аналізу способів мінімізації ризиків, пов’язаних із виникненням необґрунтованої чи надмірної дебіторської заборгованості у господарюючого суб’єкта.

Набули подальшого розвитку:

– сутність поняття «дебіторська заборгованість» як суму заборгованості контрагентів підприємства перед суб’єктом господарювання на певну дату, яка виникає внаслідок реалізації матеріальних активів, виконання робіт чи надання послуг і підлягає відшкодуванню на законних підставах, шо дозволить глибше зрозуміти сутність поняття, спираючись на детальне визначення специфічних характеристик і властивостей цього типу активів, а також сприятиме більш точній і обґрунтованій оцінці відповідних об’єктів обліку;

– напрями визначення завдань обліку дебіторської заборгованості, що сформовані в залежності від стадії життєвого циклу дебіторської заборгованості та етапів облікового процесу з метою удосконалення облікової політики підприємства в частині організації обліку дебіторської заборгованості;

– напрями для проведення аналізу дебіторської заборгованості з метою зменшення обсягів її непогашення на підставі визначення сутності цих напрямів та отриманих результатів після їх застосування.

SUMMARY

Qualifying work contains: 103 p., 3 sections, 20 tab., 10 fig., 1 annex, 87 references.

ACCOUNT RECEIVABLE, ACCOUNT, ANALYSIS, RESERVE OF DOUBTFUL DEBTS, MANAGEMENT, CALCULATIONS, IS WITH CUSTOMERS

The object of the study is the processes of organising accounting and analysis of settlements with debtors.

The subject of the study includes a set of theoretical, methodological and practical approaches to the organisation of accounting and analysis of settlements with debtors.

The purpose of this work is to study the procedure for accounting and analysis of accounts receivable, as well as to develop organisational and methodological provisions and practical recommendations for its optimisation.

The theoretical and methodological basis of the study is based on general scientific and specialised methods. The following approaches were used to achieve the set objectives: analysis and synthesis to study the economic essence of the enterprise's accounts receivable; a systematic approach to developing methodological principles for forming a model for managing settlements with debtors; cause-and-effect analysis when classifying types of debt; trend financial analysis and the use of financial ratios to identify the main trends in the emergence and repayment of debt. In addition, methods of grouping, comparison, analysis and synthesis were used to identify practically significant ways of managing settlements with debtors, and abstract-logical methods became the basis for formulating theoretical generalisations and conclusions.

The scientific novelty of the got results consists in the following:

it is improved:

– approaches to managing processes for optimising accounts receivable volumes at an enterprise based on an analysis of ways to minimise risks associated with the emergence of unjustified or excessive accounts receivable at a business entity.

purchased further development:

– the essence of the concept of «accounts receivable» as the amount of debt owed by the enterprise's counterparties to the business entity on a specific date, arising from the sale of tangible assets, performance of work or provision of services and is subject to reimbursement on legal grounds, which will allow for a deeper understanding of the essence of the concept, based on a detailed definition of the specific characteristics and properties of this type of asset, and will also contribute to a more accurate and reasonable assessment of the relevant accounting objects;

– directions for determining the tasks of accounting for accounts receivable, which are formed depending on the stage of the life cycle of accounts receivable and the stages of the accounting process in order to improve the accounting policy of the enterprise in terms of organising the accounting of accounts receivable;

– directions for analysing accounts receivable in order to reduce the amount of non-repayment based on the definition of the essence of these directions and the results obtained after their application.

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ДЗ – дебіторська заборгованість

ТОВ – товариство з обмеженою відповідальністю

П(С)БО – Положення (стандарт) бухгалтерського обліку

МСФЗ – Міжнародні стандарти фінансової звітності

ПДВ – податок на додану вартість

ПКУ – Податковий кодекс України

м. – місто

рах. – рахунок

ф. – форма

грн. – гривень

р. – рік

% – відсотки

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
РЕФЕРАТ
SUMMARY
СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ
ВСТУП…… 11
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
1.1 Сутність дебіторської заборгованості підприємства як економічної категорії …..……. 15
1.2 Нормативно-правове регулювання організації і методики обліку розрахунків з дебіторами ……... 23
1.3 Аналіз зарубіжного досвіду управління дебіторською заборгованістю …… 31
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ НА ТОВ «ВОЛМА У А»
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства ……..... 40
2.2 Організаційні-методичні основи обліку розрахунків з покупцями…. 49
2.3 Напрями оптимізації обліку розрахунків з дебіторами підприємства.. 67
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ СТАНУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТОВ «ВОЛМА У А»
3.1 Аналіз складу та структури розрахунків з дебіторами підприємства.. 71
3.2 Аналіз ефективності управління розрахунками з дебіторами підприємства……. 77
3.3 Пропозиції щодо оптимізації управління розрахунків з дебіторами на підприємстві……..... 81
ВИСНОВКИ……. 90

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ……..... 93
ДОДАТОК А Баланс (Звіт про фінансовий стан) підприємства за 2023рік…..... 100

ВСТУП

Дебіторська заборгованість виступає важливою складовою активів підприємства, її структура та питома вага в загальному складі активів значною мірою залежать від кредитної політики компанії, специфіки галузі, а також економічної та політичної ситуації, що супроводжує діяльність підприємства. Сучасна система бухгалтерського обліку, зокрема в аспекті обліку дебіторської заборгованості, орієнтована на забезпечення керівництва релевантною інформацією, необхідною для ухвалення як поточних, так і стратегічних управлінських рішень. Таким чином, питання управління, обліку та аналізу дебіторської заборгованості набувають особливої актуальності в сучасних умовах господарювання.

Вагомий внесок у вивчення теоретичних і методологічних аспектів обліку дебіторської заборгованості зробили українські науковці: Бланк І.О., Білик М.Д., Бутинець Ф.Ф., Голов С.Ф., Городянська Л.В., Костирко Р.О., Костюченко В.М., Лігоненко Л.О., Мних Є.В., Нападовська Л.В., Осадчий Ю.І., Пушкар М.С., Савицька Г.В., Сопко В.В., Щирба М.Т. та інші.

Деякі теоретичні, методичні та організаційні аспекти обліку дебіторської заборгованості підприємств у сучасних умовах господарювання залишаються недостатньо розробленими. Проведений аналіз наукових досліджень та практики діяльності підприємств дозволив виділити ряд проблем, які потребують детального опрацювання. Зокрема, серед них можна назвати оцінку впливу різноманітних чинників на обсяг дебіторської заборгованості, формування чіткої облікової політики щодо її відображення у фінансовій звітності, а також вдосконалення організації обліку операцій із дебіторами. Ці питання потребують поглиблених дослідницьких підходів.

Метою цієї роботи є вивчення порядку обліку та аналізу дебіторської заборгованості, а також розробка організаційно-методичних положень і практичних рекомендацій для її оптимізації.

У межах визначеної мети сформульовано такі завдання:

– проаналізувати та розвинути сутність поняття «дебіторська заборгованість»;

– дослідити порядок організації обліку розрахунків з дебіторами на підприємстві;

– удосконалити напрями визначення завдань обліку дебіторської заборгованості;

– проаналізувати стан розрахунків з дебіторами на ТОВ «Волма У А»;

– узагальнити напрями для проведення аналізу дебіторської заборгованості з метою зменшення обсягів її непогашення;

– розробити пропозиції з управління процесами оптимізації обсягів дебіторської заборгованості на підприємстві.

Об'єкт дослідження охоплює процеси організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами.

Предмет дослідження включає комплекс теоретичних, методичних і практичних підходів до організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами.

Теоретико-методологічна основа дослідження базується на загальнонаукових і спеціалізованих методах. Для реалізації поставлених завдань застосовані наступні підходи: аналіз і синтез для дослідження економічної сутності дебіторської заборгованості підприємства; системний підхід для розробки методологічних принципів формування моделі управління розрахунками з дебіторами; причинно-наслідковий аналіз під час класифікації видів заборгованості; трендовий фінансовий аналіз і використання фінансових коефіцієнтів для виявлення основних тенденцій виникнення та погашення заборгованості. Крім того, застосовано методи групування, порівняння, аналізу та синтезу для визначення практично значущих шляхів управління розрахунками з дебіторами, а абстрактно-логічні методи стали основою для формулювання теоретичних узагальнень і висновків.

Інформаційною основою для проведення дослідження було обрано ТОВ «ВОЛМА У А» Під час виконання роботи були використані матеріали, зібрані з наукових праць експертів у галузі теорії та практики обліку, контролю й аналізу. Окрім цього, застосовувалися галузеві інструкції, нормативні акти, первинна документація підприємства, податкова звітність, статистична інформація, а також напрацювання наукових і науково-практичних конференцій, присвячених аспектам фінансового обліку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

удосконалено:

– підходи до управління процесами оптимізації обсягів дебіторської заборгованості на підприємстві на підставі аналізу способів мінімізації ризиків, пов’язаних із виникненням необґрунтованої чи надмірної дебіторської заборгованості у господарюючого суб’єкта.

Набули подальшого розвитку:

– сутність поняття «дебіторська заборгованість» як суму заборгованості контрагентів підприємства перед суб’єктом господарювання на певну дату, яка виникає внаслідок реалізації матеріальних активів, виконання робіт чи надання послуг і підлягає відшкодуванню на законних підставах, шо дозволить глибше зрозуміти сутність поняття, спираючись на детальне визначення специфічних характеристик і властивостей цього типу активів, а також сприятиме більш точній і обґрунтованій оцінці відповідних об’єктів обліку;

– напрями визначення завдань обліку дебіторської заборгованості, що сформовані в залежності від стадії життєвого циклу дебіторської заборгованості та етапів облікового процесу з метою удосконалення облікової політики підприємства в частині організації обліку дебіторської заборгованості;

– напрями для проведення аналізу дебіторської заборгованості з метою зменшення обсягів її непогашення на підставі визначення сутності цих напрямів та отриманих результатів після їх застосування.

Практичне значення отриманих результатів полягає у формуванні рекомендацій, представлених автором, щодо впровадження вдосконалень системи обліку та аналізу розрахунків із дебіторами на ТОВ «ВОЛМА У А».

Розробки, рекомендації і висновки виконаної роботи доповідались, обговорювались й одержали позитивну оцінку на міжнародній студентській науковій конференції «Наука, технології, інновації: тенденції розвитку в Україні та світі» (м. Харків, 17 квітня, 2020 р.).

Крім того питання організації обліку та аналізу розрахунків з дебіторами було розглянуто в статті в збірнику статей молодих вчених «Обліково-аналітичне забезпечення управління розвитком підприємства».

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань і додатків. Основний зміст викладено на 103 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

1.1 Сутність дебіторської заборгованості підприємства як економічної категорії

Дебіторська заборгованість являє собою складну економічну категорію, яка формується на підприємстві під впливом як об’єктивних, так і суб’єктивних факторів. З одного боку, взаємовідносини з контрагентами є невід'ємною складовою діяльності будь-якого суб’єкта господарювання незалежно від його організаційно-правової форми. Саме ці взаємовідносини спричиняють появу дебіторської заборгованості. З іншого боку, можливість впливати на види, обсяги та механізм формування розрахунків із дебіторами перетворює дебіторську заборгованість на важливий інструмент для аналізу фінансово-платіжного стану підприємства.

Іноді прагнення підприємства вийти на нові ринки збуту продукції призводить до появи дебіторської заборгованості. Це відбувається через створення привабливих пропозицій для потенційних клієнтів, які часто передбачають програми з відстрочкою платежу. Однак надмірне накопичення дебіторської заборгованості може негативно позначитись на рівні ліквідності активів, загальному фінансовому стані та платоспроможності підприємства. Зважаючи на це, надзвичайно важливо організувати ефективну систему обліку дебіторської заборгованості. Такий підхід є фундаментом для правильного управління боргами, сприяє скороченню строків їх погашення та допомагає мінімізувати ризики виникнення безнадійної чи сумнівної заборгованості [13].

У роботах вітчизняних дослідників можна знайти різні підходи до визначення терміна «дебіторська заборгованість». Найбільш поширені з них представлені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Визначення поняття «дебіторська заборгованість»

Автор (джерело)	Сутність поняття
Бутинець Ф.Ф.	«Дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів підприємству на визначену дату» [12]
Бандурка О.М.	«Дебіторська заборгованість є грошовим вираженням результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому, а в поточний момент часу відображений у балансі підприємства як актив» [3]
Дубровська Є.	«Дебіторську заборгованість можна визначити як оборотний актив підприємства, який виникає в його збутовій діяльності і характеризується взаємовідносинами контрагентами по сплаті вартості отриманого товару(робіт, послуг)» [25]
Загородній А.Г.	«Дебіторська заборгованість – сума заборгованості підприємству контрагентів на певну дату. Вона виникає внаслідок господарських стосунків між ними» [28]
Лаговська О.А.	Дебіторська заборгованість є складовою оборотного капіталу. ЇЇ зміст її полягає в комплексі вимог до фізичних чи юридичних осіб з приводу оплати товарів, продукції, послуг [32]
Лігоненко Л.О.	«Дебіторська заборгованість – це майнові вимоги до інших осіб, що є боржниками в правовідносинах, які виникають за різних обставин і які включені у склад майна підприємства» [45]
Момот Т.В.	«Дебіторська заборгованість – це безвідсоткова позика контрагентам» [50]
Мочерний С.В,	«Дебіторська заборгованість – сума боргів підприємству, організації, фізичній особі від інших суб'єктів господарських відносин внаслідок несвоєчасних розрахунків за товари, послуги, виконані роботи» [52]
Олійник С.О.	«Сума заборгованості дебіторів підприємства на визначену дату, що виникає внаслідок продажу активів безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, який призначений для продажу» [58]

У таблиці 1.1 представлено аналіз різних підходів до визначення сутності дебіторської заборгованості, що демонструє дискусійний характер цього питання. Варто зазначити, що жодне з розглянутих трактувань не можна вважати хибним, адже кожен підхід, залежно від мети дослідження, акцентує увагу на окремих аспектах дебіторської заборгованості або уточнює сутність взаємин із дебіторами. Наприклад, розгляд дебіторської заборгованості як кількісного показника кредитної діяльності суб’єкта

господарювання тісно пов’язаний з її грошовою формою існування. Зважаючи на вплив обсягу дебіторської заборгованості на ліквідність, платоспроможність та фінансову стабільність, її часто оцінюють як один із ключових показників фінансового стану підприємства. Окрім цього, дебіторська заборгованість характеризується як безвідсотковий кредит, який надається покупцям безкоштовно, через несвоєчасну оплату продукції. Це явище нерідко описують терміном «неоплачена продукція». Варто підкреслити, що виникнення дебіторської заборгованості має прямий зв’язок із договірними (контрактними) взаєминами між виробником і покупцем. Саме в рамках цих відносин продавець отримує право на компенсацію вартості відвантаженої продукції, що додає впевненості у законності його вимог.

За підсумками аналізу визначень, представлених у таблиці 1.1, можна виокремити основні характеристики дебіторської заборгованості як економічної категорії:

– має статус об’єктивного явища, що виникає в процесі діяльності підприємства;

– спричиняється розмежуванням часових періодів між відвантаженням продукції (або наданням послуг) та отриманням оплати за її реалізацію;

– виконує роль важливого інструмента маркетингової стратегії суб’єкта господарювання;

– неконтрольоване підвищення обсягу дебіторської заборгованості здатне негативно вплинути на управління господарськими ресурсами, спричинивши неефективне використання високоліквідних активів;

– має природу фінансового інструмента, адже її існування формує фінансовий актив для продавця і відповідне зобов’язання для покупця;

– виступає товаром на фінансовому ринку, беручи участь у специфічних угодах, наприклад, факторингу.

Дебіторська заборгованість як економічна категорія має низку характерних ознак, що суттєво впливають на діяльність підприємства. Саме

тому, для ефективної організації обліково-аналітичного забезпечення необхідно враховувати ці особливості при її визнанні, оцінці та виборі методів облікового відображення [69].

У контексті бухгалтерського обліку визначення дебіторської заборгованості наводиться в пункті 4 положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» (П(С)БО 10), де зазначено, що це «сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату» [62].

Дебіторами можуть виступати як юридичні, так і фізичні особи, які на основі минулих подій мають борг перед суб'єктом господарювання у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Згідно з Міжнародним стандартом фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти», цей термін трактується більш широко.

Дебіторська заборгованість розглядається як «актив, що виникає, коли суб'єкт господарювання стає стороною контракту та отримує юридичне право на отримання грошових коштів або юридичне зобов'язання їх сплатити». Таке визначення є більш всеосяжним, оскільки не лише ідентифікує заборгованість як актив, але й враховує її договірні основи, що зумовлюють виникнення. Таким чином, трактування дебіторської заборгованості, згідно з МСФЗ 9, надає ширше розуміння цього поняття та краще відображає його економічну природу, враховуючи як її юридичний статус, так і підстави появи [49].

На основі аналізу основних нормативних документів та спеціалізованої літератури за темою роботи уточнено визначення поняття дебіторської заборгованості. За визначенням автора роботи : дебіторська заборгованість - це сума заборгованості контрагентів підприємства перед суб'єктом господарювання на певну дату, яка виникає внаслідок реалізації матеріальних активів, виконання робіт чи надання послуг і підлягає відшкодуванню на законних підставах.

Одним із ключових етапів у процесі організації обліку дебіторської заборгованості на підприємстві є визначення причин її виникнення та аналіз

взаємовідносин із дебіторами. Крім того, важливо оцінити можливість коригування розміру дебіторської заборгованості з урахуванням впливу різних чинників. Виходячи з цього, вітчизняні дослідники пропонують класифікувати чинники, що впливають на формування дебіторської заборгованості, на дві основні групи: зовнішні та внутрішні. Перелік цих чинників, представлений у таблиці 1.2, демонструє суттєві відмінності між групами.

Таблиця 1.2 – Чинники впливу на формування дебіторської заборгованості

Чинники впливу на формування дебіторської заборгованості	
Зовнішні	Внутрішні
– економічна ситуація в державі; – грошово-кредитна політика; – рівень інфляції; – динаміка курсу національної валюти; – рівень розвитку ринку підприємства; – податкова система і зміни в законодавстві.	– обсяги реалізації продукції; – особливості маркетингової та кредитної політики підприємства; – рівень кваліфікації менеджерів; – стан контролю за дебіторською заборгованістю; – конкурентоспроможність продукції.

Дотримуємося позиції науковців, які проаналізували питання, щодо важливості групування факторів впливу на процеси виникнення дебіторської заборгованості на зовнішні та внутрішні. Це обґрунтовано тим, що способи управління такими факторами істотно різняться. Зокрема, для зовнішніх факторів підприємство має розробляти комплекс адаптаційних заходів, спрямованих на мінімізацію їх негативного впливу та посилення позитивного ефекту. Водночас у випадку внутрішніх факторів організація самостійно визначає інструментарій для їх управління і при потребі може оперативно вносити необхідні зміни.

Однією з ключових складових вивчення дебіторської заборгованості є аналіз підходів до її класифікації. Взаємозв’язок цієї категорії з показниками фінансової стійкості суб’єкта господарювання зумовлює існування різноманітних класифікаційних ознак, які спрямовані на оптимізацію

управлінських процесів. У наукових дослідженнях вітчизняні фахівці акцентують увагу на різних аспектах групування дебіторської заборгованості. Зокрема, Лігоненко Л.О. та Новікова Н.М. [45] пропонують класифікувати боргові зобов'язання залежно від строків позовної давності. Вони виділяють два типи заборгованості: відтерміновану, яка виникає внаслідок порушення строків виконання зобов'язань дебіторами станом на момент складання звітності, та невідтерміновану, тобто таку, для якої строки виконання зобов'язань ще не настали на час складання балансу.

Новікова Н.М [57] виділяє два основні типи дебіторської заборгованості залежно від причини її виникнення: заборгованість, що утворюється внаслідок операційної діяльності підприємства, та ту, яка виникає в результаті здійснення інших видів господарської діяльності. Матицина Н. [48] пропонує інший підхід до класифікації дебіторської заборгованості, враховуючи цілі її управління. Вона визначає три ключові групи: – дебіторська заборгованість для оцінки фінансових результатів; – дебіторська заборгованість для прийняття управлінських рішень; – дебіторська заборгованість, призначена для моніторингу та регулювання її рівня на підприємстві.

За джерелами виникнення О. Водоп'янова [18] пропонує розмежувати два основні типи дебіторської заборгованості:

– грошова дебіторська заборгованість, яка виникає в результаті попередньої передоплати (у цьому випадку підприємство виступає покупцем, і йому мають бути поставлені товари, виконані роботи або надані послуги);

– товарна дебіторська заборгованість, що утворюється внаслідок відвантаження товарів, виконання робіт або надання послуг у минулому (у даній ситуації підприємство перебуває в ролі продавця, а йому стають винні грошові кошти).

З метою забезпечення потреб обліку та аналізу, дебіторська заборгованість класифікується відповідно до рахунків, зазначених у Плані рахунків та Інструкції щодо його застосування [32], або відповідно до

класифікації, представленої у Балансі (Звіті про фінансовий стан). Взаємозв’язок між зазначеними підходами детально проілюстровано на рисунку 1.1.

Нормативні документи визначають чіткі критерії для розмежування окремих видів дебіторської заборгованості. Однак, для задоволення управлінських потреб підприємства може бути впроваджено додаткові класифікаційні ознаки, які не відображаються у фінансовій звітності суб’єкта господарювання. Ці ознаки часто деталізуються в управлінській звітності, яка відіграє роль інструменту внутрішнього аналізу та підтримки процесу прийняття рішень на підприємстві.

На відміну від української практики, у міжнародному досвіді застосовуються лише загальні рекомендації щодо класифікації дебіторської заборгованості, які не мають обов'язкового характеру. Компанії самостійно визначають порядок розподілу різних видів дебіторської заборгованості у балансі і ступінь деталізації відповідних статей. Як наслідок, структура дебіторської заборгованості у фінансовій звітності різних компаній може суттєво різнитися. Водночас варто зазначити, що діюча в Україні система групування дебіторської заборгованості у фінансовій звітності має свої переваги. Серед них особливої уваги заслуговує можливість проведення статистичних аналізів і спостережень завдяки зіставленню показників, що є складним при застосуванні індивідуального підходу до класифікації, притаманного міжнародній практиці.

Для забезпечення ефективного обліку та управління в умовах міжнародного співробітництва, а також для підтримки конкурентоспроможності національних підприємств на глобальному ринку, важливим є впровадження практики класифікації активів за категоріями монетарних і немонетарних. Такий підхід, широко застосовуваний у міжнародній практиці, набуває ключової ролі, особливо в контексті оцінки дебіторської заборгованості, номінованої в іноземній валюті, відповідно до норм П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [79].

Рисунок 1.1 – Класифікація дебіторської заборгованості

Необхідну інформацію щодо розподілу статей активів можна отримати через підсистему аналітичного обліку.

Дебіторська заборгованість як складна економічна категорія відіграє ключову роль у функціонуванні підприємств. У цьому контексті виникає необхідність удосконалення системи її обліку на рівні організації. Тісний взаємозв'язок між розміром дебіторської заборгованості та показниками фінансової стабільності підприємства створює потребу в застосуванні додаткових механізмів контролю за її обсягом і оптимізації процесів повернення коштів [21].

1.2 Нормативно-правове регулювання організації і методики обліку розрахунків з дебіторами

На сьогоднішній день у вітчизняній практиці використовується значна кількість нормативних документів, що регламентують правові основи виникнення дебіторської заборгованості та визначають порядок її визнання, а також методику відображення в бухгалтерському обліку і фінансовій звітності суб'єкта господарювання. У загальному контексті можна виділити три рівні нормативного регулювання обліку дебіторської заборгованості, які взаємопов'язані та доповнюють один одного: міжнародний, національний та внутрішній рівень підприємства (див. рисунок 1.2).

Дослідження свідчать, що у світовій практиці, на відміну від українського законодавства, не передбачається окремий стандарт для обліку дебіторської заборгованості. Крім того, міжнародні стандарти не містять однозначного визначення цього поняття. Лише в МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» зазначено, що дебіторська заборгованість розглядається як фінансовий актив суб'єкта господарювання. Водночас в Україні методологічні аспекти обліку дебіторської заборгованості чітко прописані у П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

Рисунок 1.2 – Рівні нормативного регулювання обліку дебіторської заборгованості

Активний розвиток міжнародних економічних зв'язків і вихід підприємств України на зовнішні ринки зумовлюють гармонізацію національного облікового законодавства з міжнародними стандартами [19].

У даному контексті важливим є зіставлення підходів міжнародних і національних стандартів бухгалтерського обліку до організації обліку дебіторської заборгованості. Таке порівняння доцільно здійснювати за критеріями: визнання дебіторської заборгованості; її оцінка; створення резерву сумнівних боргів; порядок відображення у звітності. Результати аналізу подано у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 – Підходи до оцінки та порядку визнання дебіторської заборгованості відповідно до ПСБО та МСБО

Ознака	ПСБО	МСБО
1	2	3
Порядок визнання	Визнання фінансового активу: якщо існує ймовірність отримання в майбутньому економічних вигід, а також за умови можливості достовірного визнання її суми, одночасно з визнанням доходу, який був отриманий від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	Визнання фінансового активу: коли підприємство стає стороною контракту (договору), тобто при виникненні зобов'язання по фінансовому інструменту
Оцінка активу	Оцінюється за первісною вартістю, тобто відображається в бухгалтерському обліку у сумі, що була визначена договором, і залежить від кількості та ціни проданої продукції з урахуванням отриманих від постачальника знижок і надбавок	Оцінка проводиться за справедливою вартістю, тобто вартістю операції, яка включає величину витрат на придбання (випуск) фінансового активу чи фінансового зобов'язання. Після первинного визнання оцінка дебіторської заборгованості здійснюється за вартістю, що амортизується, із застосуванням методу ефективної ставки відсотка
Умови припинення визнання активом	Дебіторську заборгованість, по якій закінчився термін позовної давності, а також інші борги, які неможливо стягнути з боржника, списують на підставі рішення керівника підприємства за рахунок резерву сумнівних боргів або фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання	Припинення визнання фінансового активу (повністю або його частини) відбувається тоді, коли, суб'єкт господарювання втрачає контроль над правами за контрактом (договором), тобто коли дія таких прав припиняється або ж організація відмовляється від них чи передає їх третій стороні
Порядок відображення у фінансовій звітності	У складі активів суб'єкта господарювання з розподілом на довгострокові (платежі очікуються після 12 місяців після звітної дати) та короткострокові (платежі очікуються протягом 12 місяців після звітної дати)	У складі активів суб'єкта господарювання з розподілом на короткострокову і довгострокову дебіторську заборгованість
Методи визначення резерву сумнівних боргів	Перший метод : застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості. Другий метод: розрахунок коефіцієнта сумнівності. Перший метод передбачає	Окремо виділених методів для визначення резерву сумнівних боргів немає. При потребі проводиться дослідження ймовірності стягнення заборгованості в розрізі кожного з

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
	проведення аналізу платоспроможності в розрізі окремих дебіторів. За другим методом величина резерву розраховується як добуток суми залишку дебіторської заборгованості на початок звітного періоду та коефіцієнту сумнівності	дебіторів, і резерв створюється лише по тим з них, стягнення заборгованості щодо яких є сумнівним. Резерв сумнівної заборгованості нараховується у відсотковому співвідношенні від обсягу виручки. При потребі проводиться розподіл дебіторської заборгованості на кілька груп залежно від визначених на підприємстві періодів відстрочки

Дослідження показали, що існують певні відмінності у правилах визнання та оцінки дебіторської заборгованості. Так, відповідно до п. 5 П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», вона визнається активом за умови ймовірності отримання підприємством економічних вигод у майбутньому та можливості достовірного визначення її суми. У свою чергу, міжнародні стандарти обліку і фінансової звітності визначають фінансовий актив у момент, коли організація набуває статусу сторони контракту, що водночас означає виникнення зобов’язань за фінансовим інструментом.

Як зазначають Чуніхіна Т.С. та Добривечір А.С. [77], у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку відсутні конкретні методи визначення резерву сумнівних боргів, тоді як національні нормативи передбачають два підходи – розрахунок абсолютної суми заборгованості або використання коефіцієнта сумнівності.

При порівнянні національних і міжнародних стандартів слід звернути увагу на різні підходи до визнання сумнівної заборгованості. Згідно з П(С)БО 10, вона визнається такою у разі впевненості в її неповерненні або після завершення строку позовної давності. Водночас п. 59 МСБО 39 відносить заборгованість до сумнівної за наявності порушення умов контракту, фінансових труднощів боржника, оголошення банкрутства чи реорганізації позичальника, а також зникнення активного ринку відповідного фінансового активу.

Суттєві розбіжності простежуються також у підходах до оцінки дебіторської заборгованості, які застосовуються у міжнародних та національних стандартах. Так, відповідно до П(С)БО 10, заборгованість за товари, роботи чи послуги при первісному визнанні відображається за первісною вартістю, а на дату складання балансу – за чистою вартістю реалізації. Натомість МСБО передбачає оцінку дебіторської заборгованості при первісному визнанні за собівартістю фінансового активу, а надалі – за амортизованою собівартістю із використанням методу ефективної ставки відсотка.

На дату складання балансу дебіторська заборгованість оцінюється за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається як різниця між первісною вартістю, сумами наданих знижок та величиною сумнівної (безнадійної) заборгованості. У більшості зарубіжних країн для відображення безнадійної заборгованості застосовуються два основні методи: метод прямого списання та метод створення резерву. При використанні методу прямого списання прогнозування можливих збитків не здійснюється – сума списується на витрати лише тоді, коли стає очевидним, що заборгованість не буде погашена [22].

На наш погляд, основна проблема застосування методу прямого списання полягає у складності визначення точного моменту, коли заборгованість можна класифікувати як безнадійну. Це призводить до порушення принципу відповідності доходів і витрат звітного періоду, що є одним із базових у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Тому вважаємо доцільним використовувати цей метод лише у випадках, коли сума списаної заборгованості не має суттєвого впливу на показники діяльності підприємства.

На відміну від попереднього методу, метод нарахування резерву дає можливість здійснювати розрахункову оцінку безнадійних боргів у кожному звітному періоді, навіть якщо наразі неможливо визначити конкретні рахунки, які не будуть сплачені, та їх точний розмір. Формування резерву

здійснюється або виходячи із загального обсягу реалізації, або на основі сукупної величини дебіторської заборгованості. На думку Вериги Ю.А. та Кривогуза А.О., основна проблема оцінки дебіторської заборгованості як в Україні, так і за кордоном виникає саме на етапі складання фінансової звітності (табл. 1.4, укладено за [15]).

Таблиця 1.4 – Порядок відображення дебіторської заборгованості у фінансовій звітності відповідно до ПСБО та МСБО

Форма звітності	ПСБО	МСБО
Баланс (звіт про фінансовий стан)	У складі необоротних активів відображається інформація про суми довгострокової дебіторської заборгованості, у складі оборотних активів – поточна дебіторська заборгованість (за різними видами деталізації)	У складі активів суб'єкта господарювання з розмежуванням їх на поточну й непоточну дебіторську заборгованість
Примітки до річної фінансової звітності (стандартна форма)	У розділі VII «Забезпечення й резерви» відображається загальна величина резерву сумнівної заборгованості та її зміни протягом досліджуваного періоду, у розділі IX «Дебіторська заборгованість» наводяться суми дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, а також іншої поточної дебіторської заборгованості, у розділі XI «Будівельні контракти» – величина дебіторської заборгованості за будівельними контрактами	Дебіторську заборгованість деталізують шляхом виділення сум до отримання від торгових клієнтів та від пов'язаних сторін, а також сум виданих авансів та сум іншої дебіторської заборгованості
Примітки до річної фінансо-вої звітності (описова форма)	Інформація про розміри дебіторської заборгованості групується в розрізі центрів відповідальності або іншими ознаками залежно від цілей управління підприємством	Міжнародні стандарти не вимагають відображення дебіторської заборгованості в додатках до приміток до фінансової звітності

Результати проведених досліджень засвідчили, що у фінансовій звітності підприємств за національними стандартами інформація про дебіторську заборгованість подається більш детально й структуровано, що забезпечує можливість її використання як для аналітичних цілей, так і для прийняття оперативних управлінських рішень. Загалом, порівняльний аналіз

показав, що у вітчизняній практиці облік дебіторської заборгованості суворо регламентується П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», недотримання вимог якого тягне за собою різні види відповідальності.

У міжнародній системі обліку ж стандарти визначають лише основні концептуальні засади ведення фінансового обліку, залишаючи питання деталізації на розсуд суб'єктів господарювання.

Облікова політика підприємства, сформована раціонально, є ключовим механізмом поєднання державного регулювання та власної ініціативи в організації бухгалтерського обліку, зокрема дебіторської заборгованості. Згідно з п. 2.10 Методичних рекомендацій [73], в документі облікової політики слід зазначати лише метод обчислення резерву сумнівних боргів та коефіцієнт сумнівності. Як зазначають Закревська О.Ю. та Августова О.О. [29], такий підхід є недостатнім, оскільки облікова політика має спиратися на основні принципи обліку та враховувати всі аспекти процесу. Тому вони радять враховувати організаційні, методичні та технічні аспекти побудови облікової політики щодо дебіторської заборгованості (рис. 1.3).

Іванова Т.М. [31] пропонує доповнити складові облікової політики такими елементами: визначення форми ведення обліку, що впливає на порядок використання облікових регістрів для обліку дебіторської заборгованості; встановлення додаткових вимог до оформлення первинних документів з продажу, зокрема проведення перевірки платоспроможності контрагента перед укладанням договору.

Для удосконалення організації облікової політики щодо дебіторської заборгованості Закревська О.Ю. та Августова О.О. пропонують: визначити класифікаційні ознаки та види дебіторської заборгованості, встановити критерії її віднесення до необоротних активів та розмежувати поточну заборгованість за типами операцій; закріпити строки інвентаризації та методи нарахування резерву сумнівних боргів; додати субрахунки для детального аналітичного обліку; встановити чіткі критерії віднесення заборгованості до сумнівної або безнадійної [29].

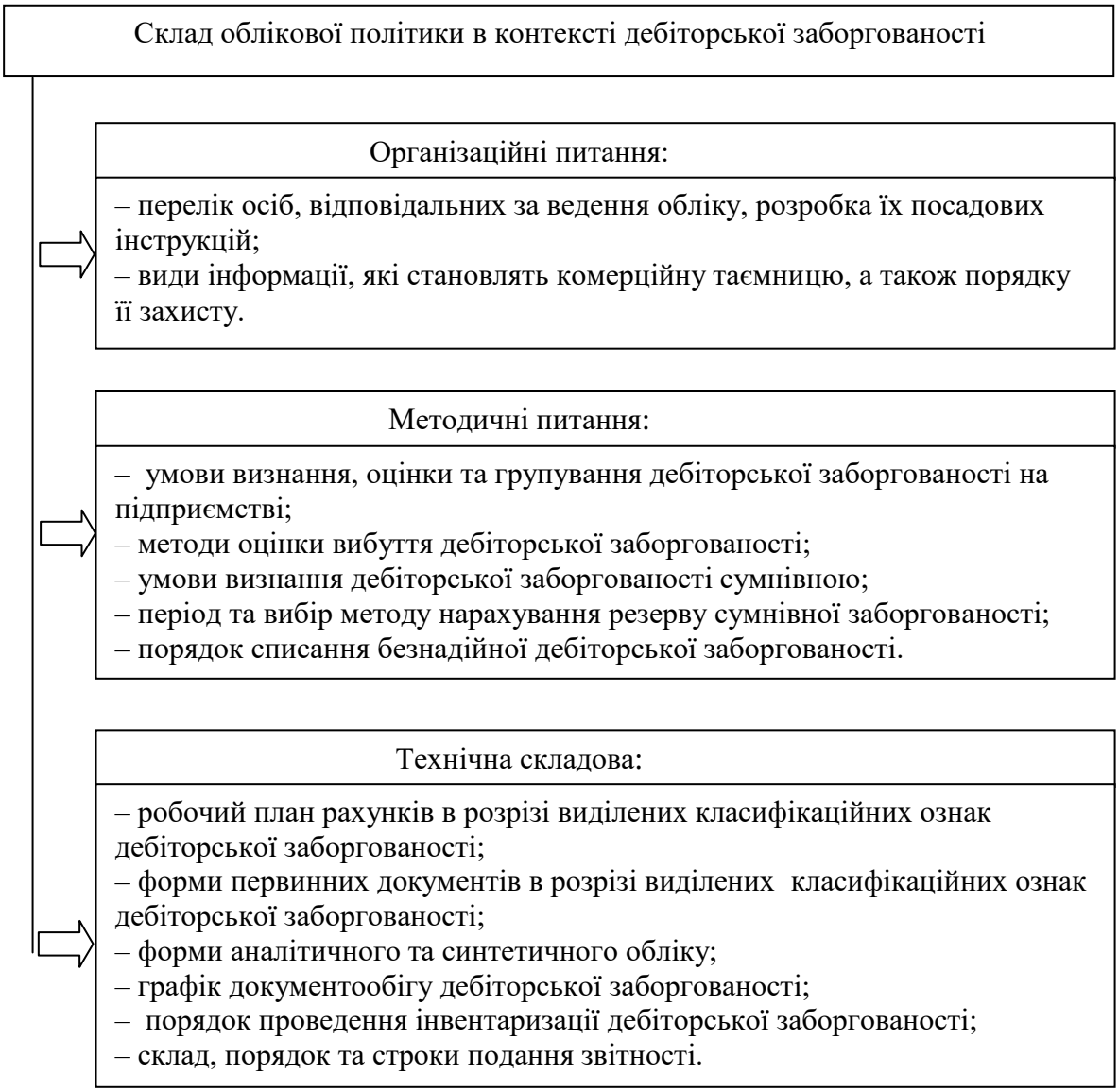

Рисунок 1.3 – Склад облікової політики в контексті дебіторської заборгованості

Дослідження рекомендацій щодо облікової політики з питань розрахунків з дебіторами свідчать, що формування таких положень має базуватися на врахуванні організаційних, технологічних та методичних аспектів. Впровадження зазначених пропозицій та їх закріплення у розпорядчому документі дозволить упорядкувати облік дебіторської заборгованості, отримувати своєчасну та достовірну інформацію й підвищувати ефективність управлінських рішень.

1.3 Аналіз зарубіжного досвіду управління дебіторською заборгованістю

За кордоном у межах єдиної системи бухгалтерського обліку виокремлюють дві підсистеми – фінансову та управлінську, які взаємопов'язані між собою, проте мають різний перелік завдань і відмінності в організації. Основним завданням фінансового обліку в зарубіжній практиці є відображення активів та джерел їх формування у підприємств. Ця підсистема забезпечує реєстрацію господарських операцій, ведення узагальненого обліку та підготовку необхідної фінансової звітності. Подібно до української практики, ведення фінансового обліку за кордоном регулюється спеціальними загальноприйнятими принципами, положеннями, правилами та стандартами [9].

Результати аналізу класифікації дебіторської заборгованості зарубіжних країн представлено у таблиці 1.5

Таблиця 1.5 – Аналіз підходів до класифікації дебіторської заборгованості зарубіжних країн

Ознака	Естонія	США	Країни ОАЕ
Категорія	Дебіторська заборгованість - зобов'язання покупців, або інших контрагентів, які виникають при реалізації товарів, робіт. Послуг		
Групи дебіторів для синтетичного обліку	Рахунки до отримання; дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією; дебіторська заборгованість дочірніх та материнських підприємств	Рахунки до отримання; векселі до отримання; дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією	
Групи дебіторів для цілей звітності	Поточна, довгострокова	Поточна, довгострокова, безнадійна	Середньострокова, довгострокова

Результати проведених досліджень свідчать, що в цілому поняття дебіторської заборгованості в зарубіжних країнах є подібним: під нею

розуміють заборгованість контрагентів, що виникає в процесі реалізації товарів, робіт чи послуг. Якщо розглядати класифікаційні ознаки для обліку та звітності, то, попри незначні відмінності, чітко простежується, що на етапі обліку основним критерієм групування дебіторської заборгованості виступає джерело її виникнення в межах підприємства, тоді як на етапі складання звітності основним критерієм є ознака строків її погашення.

Вітчизняні науковці Палчей А.М. та Яцко М.В. наголошують, що в країнах англо-американської системи обліку дебіторська заборгованість у балансі класифікується за трьома основними групами: рахунки до отримання (форма дебіторської заборгованості, яка виникає під час продажу товарів без письмового зобов'язання покупця щодо оплати рахунку. Фактично це короткостроковий товарний кредит для покупця. За відсутності прострочення кошти за таким рахунком зазвичай надходять у строк, що не перевищує 60 днів), векселі до отримання**;**дебіторська заборгованість та не пов'язана з реалізацією [60]**.**

У зарубіжній практиці для обліку дебіторської заборгованості застосовуються активні рахунки. На рахунку «Грошові кошти в банку» відображаються не лише залишки коштів на рахунках підприємства в банківських установах, а й вартість спеціальних розрахунково-платіжних документів, що виступають замінниками або еквівалентами грошей (чеки, ордери, платіжні доручення тощо). На рахунку «Рахунки до отримання» узагальнюють інформацію про короткострокову дебіторську заборгованість клієнтів за надані послуги, виконані роботи чи поставлену продукцію з відстроченням платежу (товарний кредит). Підставою для її визнання є виставлення платіжної вимоги, яка за кордоном має назву «Рахунок» і не потребує додаткових документів. Рахунок «Векселі до отримання» за змістом є подібним до рахунків до отримання, однак використовуються переважно для оформлення довгострокової заборгованості. На відміну від звичайних розрахункових документів, вексель містить не лише номінальну вартість, еквівалентну ціні реалізації, але й визначену надбавку або відсоток, які

боржник зобов’язаний сплатити у встановлений строк чи на вимогу векселедержателя [19].

Проаналізовані рахунки у системах обліку зарубіжних країн відносяться до категорії короткострокових (поточних) активів підприємства. До їх складу включають майно, що перебуває в обороті протягом обмеженого часу, який у більшості країн умовно становить один рік. Визначальною рисою цих активів є висока ліквідність, тобто здатність швидко трансформуватися у грошові кошти. Саме тому вони відображаються у першому розділі балансу зарубіжних компаній. Такий підхід має важливе практичне значення, оскільки забезпечує можливість оперативної оцінки фінансової стійкості та платоспроможності підприємства.

Дослідження свідчать, що в міжнародній практиці коди рахунків зазвичай не застосовуються, обмежуючись лише їхніми назвами. Так, при відвантаженні товарів покупцям за договірними цінами в бухгалтерському обліку фіксується проведення: дебет «Рахунки до отримання» – кредит «Доходи від реалізації». У разі надходження оплати від дебіторів здійснюється запис: дебет «Грошові кошти» – кредит «Рахунки до отримання». Такий підхід сприяє спрощенню облікових процедур та підвищенню прозорості фінансової інформації, що є важливим для ефективного управління та аналізу платоспроможності підприємства.

На думку Волковицької О.М. та Болтач С.Ю. [17], надання підприємствам широких повноважень щодо розробки та впровадження власних систем кодування облікових об’єктів сприяє підвищенню ефективності комп’ютерної обробки бухгалтерської інформації. При цьому суб’єкти господарювання мають можливість використовувати різні підходи до кодування. Так, у зарубіжній практиці часто застосовується двозначне кодування, де перша цифра визначає елемент основного бухгалтерського управління, до якого належить об’єкт, а друга — конкретний об’єкт кодування. За потреби, залежно від специфіки діяльності та структури підприємства (наприклад, наявність мережі структурних підрозділів чи

дочірніх компаній), може бути впроваджено тризначну систему кодування, що забезпечує більшу гнучкість та деталізацію обліку, підвищуючи якість управлінських рішень.

Кожному синтетичному рахунку присвоюється унікальний десятковий номер, тоді як аналітичним рахункам (субрахункам), що забезпечують більш деталізований облік у межах певної групи, надається номер у межах десяткової системи. Для малих підприємств, які зазвичай здійснюють операції з обмеженим колом контрагентів та мають невелику кількість господарських операцій, достатньо використовувати лише синтетичні рахунки. У той же час середні та великі підприємства поряд із синтетичним обліком формують розгалужену систему аналітичного обліку для детального контролю господарських операцій. При застосуванні більш складних систем нумерації рахунків (наприклад, шестизначних) суб'єкти господарювання можуть доповнювати коди рахунків реквізитами, що містять ознаки конкретних контрагентів, що підвищує точність та ефективність управлінського обліку.

Належним чином оформлені первинні документи з обліку дебіторської заборгованості є підставою для внесення записів до книги «Головний реєстраційний журнал». На наступному етапі обліку узагальнені дані переносяться до зведеного журналу синтетичного обліку. Інформація про залишки на кінець звітного періоду за кожним синтетичним рахунком, що міститься у зведеному журналі, слугує основою для складання спеціальної зошит-таблиці, яка є аналогом Головної книги вітчизняної практики.

Науковці Чуніхіна Т. С. та Добривечір А. С. [77] зазначають, що в міжнародній практиці організації обліку дебіторської заборгованості поширене застосування різних видів знижок. Для цілей бухгалтерського обліку знижки зазвичай класифікують на дві групи: комерційні та розрахункові. Такий підхід дозволяє підприємствам більш точно відображати фінансові результати та здійснювати обґрунтований аналіз ефективності реалізації товарів чи послуг.

Комерційні знижки надаються суб’єктами господарювання у відсотковому відношенні до договірної вартості товарів. Їх розмір визначається обсягом одноразових продажів, сукупністю торговельних операцій за звітний період або у випадках, коли відвантажені товари не відповідають встановленим параметрам чи мають дефекти. У разі виявлення таких дефектів можливе повернення товарів або їх уцінка, для обліку яких застосовується рахунок «Повернення та уцінка реалізованих товарів». В облікових записах це оформлюється бухгалтерським проведенням: Дт «Повернення та уцінка реалізованих товарів» Кт «Рахунки до отримання». Застосування подібної класифікації та відображення знижок у обліку дозволяє підприємствам більш точно визначати фінансові результати та здійснювати контроль за ефективністю продажів [59].

У зарубіжній практиці особливо поширеними та ефективними є розрахункові знижки, або знижки за своєчасну оплату. Вони мають на меті стимулювання дебіторів до своєчасного погашення заборгованості, створюючи додатковий економічний стимул для сплати рахунків до закінчення строку, визначеного договором. Використання цього механізму сприяє пришвидшенню обороту грошових коштів, що, в свою чергу, позитивно впливає на платоспроможність та фінансовий стан підприємства.

В міжнародній практиці для відображення розрахункових знижок застосовуються два основні методи обліку — валовий та чистий. При використанні валового методу сума знижки за дострокову оплату не вираховується з доходу від реалізації, а загальна величина дебіторської заборгованості зазначається в рахунку до оплати. Відображення знижки відбувається лише після фактичної оплати товару, робіт або послуг у період дії знижки. Чистий метод передбачає одразу фіксацію дебіторської заборгованості з урахуванням суми знижки, тобто за чистою вартістю реалізації.

У разі, якщо покупець не скористається знижкою, у обліку продавця виникає кредитовий рахунок «Втрачені (упущені) знижки за оплату в строк».

Застосування цих методів дає змогу підприємствам більш гнучко вести облік та здійснювати точний аналіз впливу знижок на фінансові результати.

Науковці Палчей А.М. та Яцко М.В. [60] зазначають, що чиста вартість реалізації дебіторської заборгованості, як правило, відрізняється від юридично встановленої суми до оплати. Наприклад, у США її розрахунок здійснюється шляхом вирахування з усієї дебіторської заборгованості сум наданих знижок та безнадійної заборгованості. Для дотримання принципу обачності в обліку застосовують два основні коригування: оцінку безнадійної дебіторської заборгованості та визначення можливих сум повернення товарів. Такий підхід забезпечує більш точне відображення реальної вартості дебіторської заборгованості та сприяє підвищенню достовірності фінансової звітності підприємства.

Слід зазначити, що в зарубіжній практиці списання дебіторської заборгованості відбувається не лише у разі її визнання безнадійною. У США, зокрема, поширеною практикою є передача дебіторської заборгованості третім особам, що здійснюється двома основними способами: Першим способом є спосіб «Передача під заставу». У цьому випадку власник дебіторської заборгованості отримує кредит від кредитора шляхом виписування векселя та передачі заборгованості під заставу. У разі непогашення векселя у встановлений термін кредитор набуває права конвертувати отриману дебіторську заборгованість у грошові кошти або їх еквіваленти.

Другий спосіб називається «Продаж дебіторської заборгованості». У цьому випадку підприємство передає право на отримання коштів за заборгованістю факторинговій або консалтинговій компанії. За свої послуги такі компанії, як правило, стягують комісію від 1 % і більше від суми придбаної заборгованості. Основним фактором, що визначає величину комісії, є рівень ризику неповного або повного непогашення заборгованості. Застосування цих механізмів дає змогу підприємствам оптимізувати управління дебіторською заборгованістю, підвищити ліквідність та зменшити

ризики фінансових втрат [68].

Виникнення безнадійної дебіторської заборгованості призводить до втрати частини виручки від реалізації продукції, товарів чи послуг, що вимагає розробки комплексу заходів для її мінімізації. У більшості зарубіжних країн виявлення безнадійної заборгованості здійснюється індивідуально по кожному боржнику. Суми непогашених векселів, за якими встановлено неможливість отримання платежу, списуються на витрати підприємства. Такий підхід дозволяє не лише коректно відображати фінансові результати, а й підвищувати ефективність управління кредитними ризиками.

На відміну від вітчизняної системи обліку, де для списання безнадійної дебіторської заборгованості формується резерв (а у разі його недостатності таке списання здійснюється за рахунок інших витрат), в Естонії, списана безнадійна заборгованість продовжує відображатися на балансі. Вона фіксується у рядках «Не отримані від покупців рахунки» або «Векселі покупців», одночасно відображаючись окремо зі знаком мінус для коректного балансового показника.

У зарубіжній практиці для обліку безнадійної дебіторської заборгованості застосовують два основних методи: метод прямого списання та метод нарахування резерву**.** Суть методу прямого списання полягає у тому, що безнадійна заборгованість списується на витрати підприємства в момент, коли остаточно встановлено, що рахунок контрагентом не буде оплачено. У такому випадку здійснюється бухгалтерське проведення: дебет рахунку «Витрати на покриття безнадійних боргів» – кредит рахунку «Рахунки до сплати». Цей підхід забезпечує своєчасне та коректне відображення втрат від неплатежів у фінансовій звітності, що сприяє підвищенню прозорості управлінського обліку.

При застосуванні методу нарахування резерву підприємство здійснює попередню оцінку потенційної величини безнадійної дебіторської заборгованості. Для цього використовуються дані про загальний обсяг

продажів та рівень дебіторської заборгованості, у тому числі сумнівної, за звітний та попередні періоди. На підставі отриманих розрахунків визначається прогнозна сума безнадійної заборгованості, на яку формується резерв. Це оформлюється бухгалтерським проведенням: дебет рахунку «Резерв на покриття безнадійних боргів» – кредит рахунку «Рахунки до отримання». Такий підхід дозволяє підприємствам планувати фінансові результати, зменшувати ризики неплатежів та підвищувати достовірність фінансової звітності [39].

У разі, якщо законодавством країни не передбачено типових форм для складання фінансової звітності, суб’єкт господарювання самостійно визначає порядок розміщення різних груп дебіторської заборгованості в балансі та рівень їх деталізації. Ключовими факторами, що впливають на рішення обліковця, є інформаційні потреби користувачів звітності, структура дебіторської заборгованості на підприємстві та величина сумнівної заборгованості (рисунок 1.4)

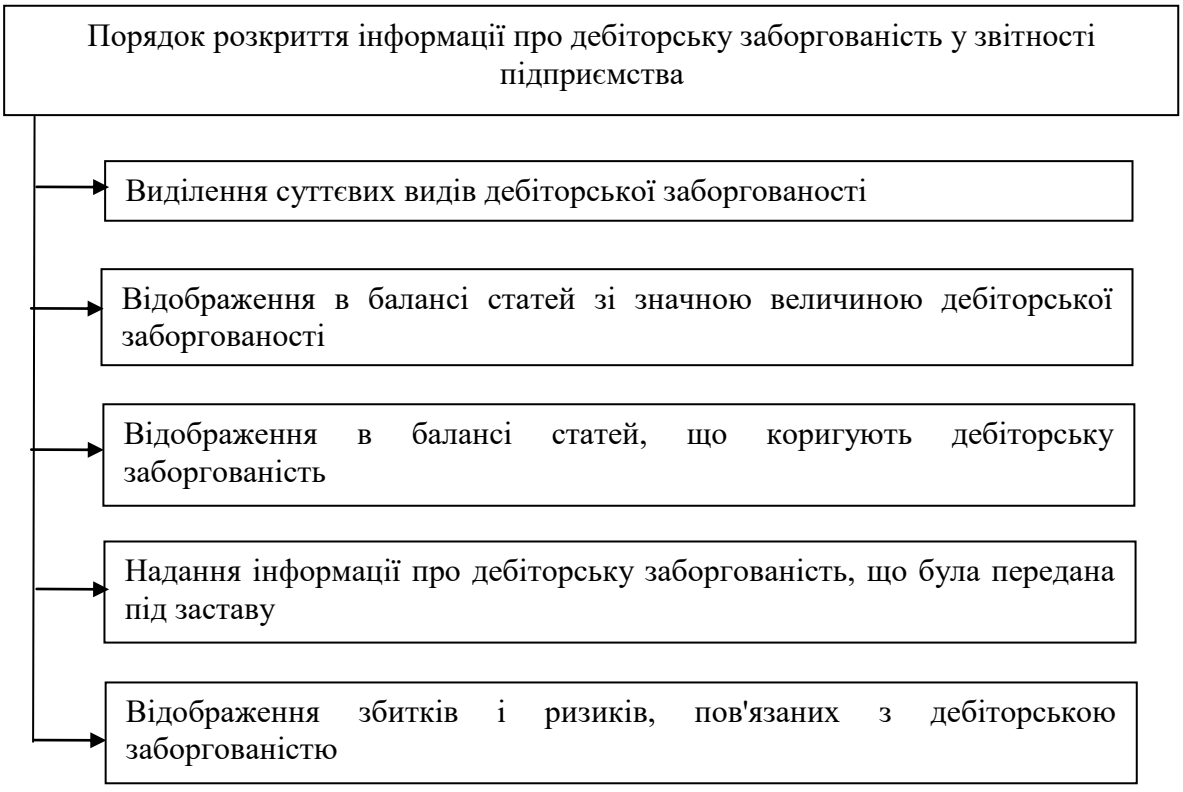

Рисунок 1.4 – Порядок розкриття інформації про дебіторську заборгованість у звітності зарубіжних підприємств

Дослідження свідчать, що рівень деталізації складових дебіторської заборгованості визначається специфікою практичних підходів до здійснення операцій з дебіторами в різних зарубіжних країнах. Зокрема, це залежить від застосування фінансових інструментів рефінансування, таких як факторинг, отримання кредитів під заставу дебіторської заборгованості та інших подібних механізмів. Такий підхід дозволяє більш точно відображати структуру дебіторської заборгованості та підвищує ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства.

Загалом, можна стверджувати, що зарубіжна система обліку характеризується оцінкою та відображенням дебіторської заборгованості у звітності за чистою вартістю реалізації, яка відрізняється від суми, що юридично підлягає сплаті контрагентом. Проведення аудиту дебіторської заборгованості вимагає насамперед перевірки тих даних фінансової звітності, які мають істотний вплив на динаміку змін у балансі підприємства. Це дозволяє забезпечити достовірність звітності та підвищити ефективність контролю за станом дебіторської заборгованості.

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ НА ТОВ «ВОЛМА У А»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

ТОВ «ВОЛМА У А» було засновано 15 лютого 2012 року за ініціативи фізичних осіб, які добровільно об'єднали свої ресурси та права з метою створення бізнесу. Основною метою діяльності підприємства є проведення фінансово-господарської діяльності для отримання прибутку. Статутний капітал компанії становить 100 тисяч гривень і з моменту її заснування залишається незмінною основою функціонування.

Юридичну основу діяльності підприємства становить його статут, у якому зібрано основну інформацію: назву, організаційно-правову форму, власників, місцезнаходження, цілі та сферу діяльності, порядок управління, а також умови реорганізації чи ліквідації. Крім статуту, діяльність підприємства регулюється чинними нормативно-правовими актами та законодавством, які визначають правила його функціонування.

Майно підприємства включає оборотні й необоротні активи, а також інші цінності, що відображені в його балансі. Товариство з обмеженою відповідальністю «ВОЛМА У А» має статус юридичної особи, що надає змогу здійснювати повномасштабну господарську діяльність.

Підприємство спеціалізується на виробництві сухих будівельних сумішей та оптовій торгівлі будівельними матеріалами. Сфери його діяльності включають:

– виробництво сухих будівельних сумішей;

– оптову торгівлю будівельними матеріалами;

– експортно-імпортні операції;

– комерційну та закупівельну діяльність;

– посередницькі послуги.

Система бухгалтерського обліку займає важливе місце в управлінні ТОВ «ВОЛМА У А». Під керівництвом головного бухгалтера здійснюється збір, обробка та аналіз фінансової інформації. Це дає змогу керівництву ухвалювати обґрунтовані рішення, ефективно контролювати ресурси компанії та мінімізувати ризики в її діяльності.

ТОВ «ВОЛМА У А» активно інтегрує сучасні технології у виробничий процес. Завдяки використанню інноваційних рішень компанія не лише успішно оптимізує виробничі витрати, а й досягає високих стандартів якості продукції. Це сприяє ефективній співпраці з вітчизняними партнерами та розширенню ринків збуту.

ТОВ «ВОЛМА У А» активно впроваджує сучасні технології у виробничі процеси. Використання інноваційних рішень дозволяє не тільки знижувати витрати на виробництво, але й забезпечувати високу якість продукції. Завдяки цьому компанія успішно співпрацює як із національними, так і з міжнародними партнерами, постійно розширюючи свої ринки збуту.

Детальна інформація про господарську діяльність розміщена у таблиці 2.1. Вона дає можливість порівняти результати діяльності підприємства за звітний період з попередніми роками, виявити тенденції розвитку та окреслити перспективи подальшого зростання. Подібний аналіз слугує базою для ухвалення стратегічних управлінських рішень і сприяє підвищенню ефективності бізнесу.

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок про коливання загальної вартості активів протягом 2020-2023 р. У 2023 році відбулося загальне зростання активів у порівняні із 2020 роком (3,8 рази). Проте у 2021 році у порівнянні з 2020 вартість активів зменшувалась, незначне зменшення їх вартості можна спостерігати і у 2023 році у порівнянні з 2022 р. (на 7,38%). Основним фактором впливу на зростання активів в досліджуваному періоді було зростання оборотного капіталу підприємства.

Таблиця 2.1 – Основні фінансово-економічні показників підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020-2023 роки

Показники	Роки				Відхилення			
	2020	2021	2022	2023	Абс. 2023/ 2020	Абс. 2023/ 2022	Відн. 2023/ 2020	Відн. 2023/ 2022
Активи, тис. грн.	1899,9	1826,3	9872,9	9144,2	7244,3	-728,7	381,29	-7,38
Основні засоби, тис.грн.	89,5	115,4	92,7	64,5	-24,9	-28,14	-27,86	-30,4
Оборотні активи, тис.грн.	1803,3	1703,8	9773,1	9072,6	7269,2	-700,56	403,10	-7,2
Власний капітал, тис.грн.	1084,0	1095,5	6440,0	6607,6	5523,6	167,58	509,54	2,6
Вартість реалізованої продукції, тис. грн.	1636,6	1821,0	12461,7	12331,5	10694,9	-130,2	653,48	-1,0
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	1956,9	1667,7	5350,1	10590,6	8633,7	5240,48	441,19	198,0
Операційні витрати, тис. грн.	76,3	158,3	1319,1	1540,1	1463,8	221,06	1918,53	116,8
Кількість працюючих, чол.	17,0	15,0	12,0	12,0	-5,0	0	-29,41	0,0
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	440,0	751,5	6401,2	6910,7	6470,7	509,46	1470,54	8,0
Чистий прибуток, тис. грн.	1211,0	1318,3	5344,5	167,6	-1043,4	-5176,92	-86,16	-96,9

Зокрема, цей показник зріс на 7269,2 тис.грн. або на 403,1% за період 2020-2023 рр. до значення 9072,6 тис. грн. Разом з цим, відбулося зменшення загальної вартості основного капіталу (основних засобів) підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» із 89,5 тис. грн. до 64,5 тис.грн. Темп зниження цього показника за період 2020-2023 рр. становив 27,86%, а сам показник знизився на 24,9 тис.грн.

В структурі джерел формування майна відбулося зростання показника власного капіталу підприємства, що є свідченням підвищення фінансової стійкості підприємства. Даний показник збільшився на 5523,6 тис.грн. або на 509,54% за період 2020-2023 рр. та на 167,58 тис.грн. або на 2,6% за період

2022-2023рр.

Аналіз результатів господарської діяльності підприємства показав зростання загального обсягу реалізованої продукції. Даний показник збільшився на 10694,9 тис.грн. або на 653,5% за період 2020-2023 рр. А за період 2022-2023 рр відбулося зниження активів на 130,2тис.грн. або на 1%. (рис. 2.1).

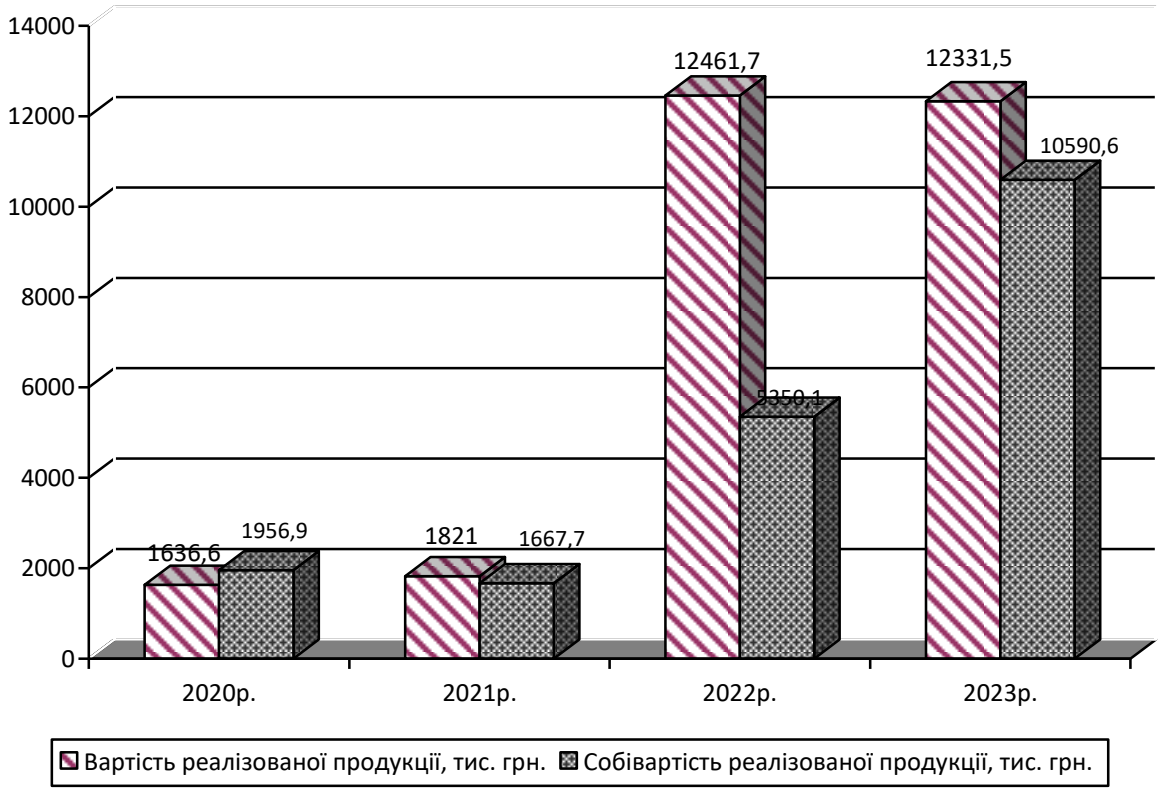

Рисунок 2.1 – Обсяги реалізованої продукції ТОВ «ВОЛМА У А» за договірними цінами та її собівартість за 2020-2023 роки

В результаті збільшення обсягу реалізації продукції відбулося зростання собівартості реалізації, але темп зростання собівартості реалізації у 2020 р. був більший, ніж вартості реалізації. В досліджуваному періоді собівартість реалізації зросла (із 1956,9 тис. грн до 10590,6 тис. грн). Збільшення даного показника за 2020-2023 рр. відбулося на 9314,8 тис. грн, або у 7,3 рази. У 2023 році у порівнянні з попереднім роком показник собівартості реалізації значно зріс до 10590,6 тис. грн (абсолютний приріст становив

5240,48 тис. грн, а темп зростання склав 198%).

Зміни собівартості реалізації продукції є результатом змінам рівня операційних витрат підприємства. За 2022-2023 рр. відбулось їх зростання на 221,06 тис.грн. або на 116,8%, а за 2020-2023 рр. – на 1463,8 тис. грн або на 1918,53%. Зростання операційних, в тому числі і матеріальних витрат, є результатом зростання матеріаломісткості виробництва продукції.

Проведений аналіз трудового потенціалу підприємства та його мотиваційної складової показав зниження кількості працюючих, що результатом зниження обсягу виробництва продукції, та автоматизації виробничих процесів на підприємстві. Даний показник знизився на 5 осіб або на 29,4% за період 2020-2023 рр. і залишився незмінним за останні два роки.

Значний вплив на структуру оборотного капіталу та наявність вільних оборотних активів підприємства має дебіторська заборгованість. Її рівень на підприємстві зростає. Якщо у 2020 році цей показник становив 440,0 тис. грн., то у 2023 році його значення зросло на 6470,7 тис. грн. або на 1470,5%. За період 2022-2023 рр. приріст даного показника складав 509,46 тис. грн., а темп зростання показника становив 8,0%, тобто відповідне значення на кінець 2023 року складало 6910,7 тис.грн.

Збільшення розміру дебіторської заборгованості свідчить про відсутність дієвої політики боротьби із боржниками підприємства.

Аналізуючи рівень чистого прибутку необхідно відмітити значне коливання його розміру (рис. 2.2). За 2020-2023 рр. прибуток зменшився на 86,6%. У 2020-2022 роках підприємство отримувало прибуток, а за останній рік спостерігається тенденції до зниження показника на 5176,2 тис. грн. або на 96,9%.

Фінансове становище підприємства визначається складом і структурою його активів (майна), капіталу та зобов’язань за станом на початок і кінець звітного періоду.

Аналіз включає оцінку змін у розміщенні коштів та джерел їх формування до кінця року порівняно з його початком. Це забезпечує

можливість визначити причини відхилень і оцінити перспективи подальшого розвитку фінансового стану підприємства.

Аналіз майнового стану є ключовим першим етапом у процесі дослідження фінансового стану.

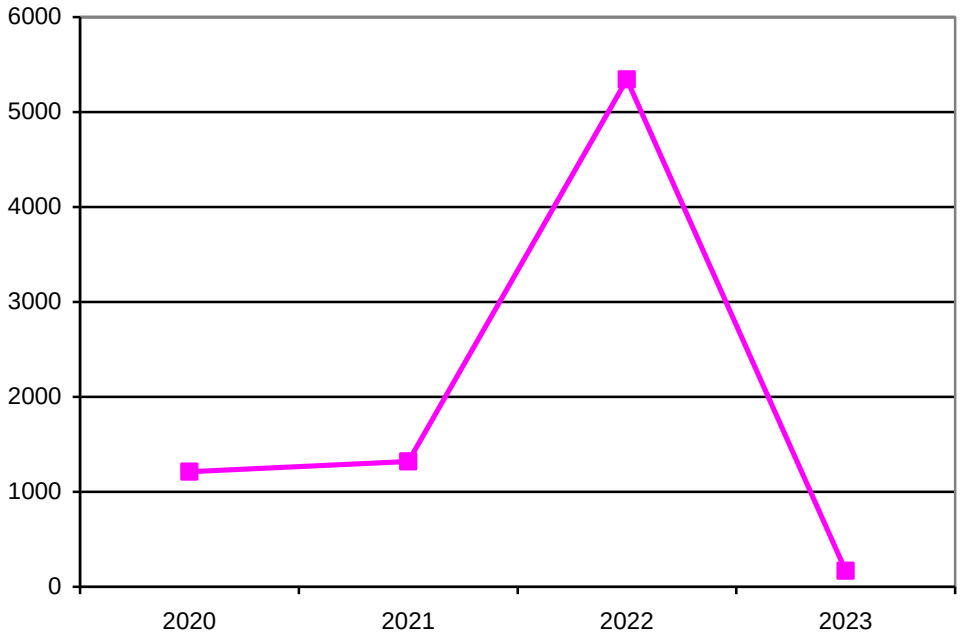

Рисунок 2.2 – Динаміка прибутку ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020-2023 роки

Для проведення найбільш повного та об'єктивного аналізу необхідно приділити значну увагу оцінці майнового стану, яка є одним із пріоритетних напрямів вивчення фінансового положення підприємства (табл. 2.2).

Проведений аналіз показав, що коефіцієнт реальної вартості основних засобів має незначну різницю у 2020 та 2021 роках, але у 2023 році відбулося його зниження. Це є негативним показником діяльності, так як його виробничі потужності використовуються не ефективно.

Коефіцієнт зносу основних засобів з 2020 року майже не змінився. Частка оборотних виробничих фондів у складі обігових коштів відображає ту частину оборотних активів, яка функціонує у виробничій сфері. За аналізовані три роки можна помітити тенденцію до поступового зниження

цього показника. Хоча у 2021 році він незначно зріс, загалом спостерігається суттєве його зменшення.

Таблиця 2.2 – Показники майнового стану на підприємстві ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020 – 2023рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення (2023 – 2020)	Абсолютне відхилення (2023 – 2022)
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,05	0,06	0,01	0,01	-0,04	0
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,83	0,81	0,84	0,83	0,16	-0,01
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,17	0,19	0,16	0,17	-0,16	0,01
Частка оборотних виробничих фондів в обігових коштах	0,07	0,43	0,28	0,23	0,15	-0,05

Показники ліквідності підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» представлені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Показники ліквідності на підприємстві ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020 – 2023 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення (2023 – 2020)	Абсолютне відхилення (2023 - 2022)
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,04	0,04	0,02	0,02	-0,02	0
Коефіцієнт проміжної ліквідності	0,48	0,72	1,05	1,22	0,68	0,17
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,43	1,38	1,86	2,03	0,54	0,17

За даними таблиці 2.3 бачимо, що коефіцієнт абсолютної ліквідності за три роки не досяг нормативного показника і має негативну тенденцію до зниження у 2023р. (на 2%). Це означає, що підприємство за необхідності не зможе погасити свої короткострокові зобов’язання за рахунок наявних

грошових коштів.

Коефіцієнт проміжної ліквідності у 2021р. досяг нормативного показника і має позитивну тенденцію до зростання (у 2021р. – на 24%, у 2022р. – на 33%, у 2023 році – на 17%). Отриманий результат засвідчує потенційну можливість підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» погасити свої поточні зобов'язання при умові отримання від дебіторів всієї суми короткострокової заборгованості.

Коефіцієнт поточної ліквідності також має позитивну тенденцію до зростання, при незначному зменшенні його значення у 2021р. (на 5%). Це свідчить про достатність оборотних активів підприємства для погашення своїх боргів і показує, що 1,43 грн. (2020 р.), 1,38 грн. (2021р.), 1,86 грн. (2022 р.) та 2,03 грн. (2023 р.) оборотних коштів припадає на одну гривню поточних зобов'язань підприємства ТОВ «ВОЛМА У А».

Фінансова стійкість підприємства формується в процесі організації та реалізації виробничо-господарської та фінансової діяльності й виступає ключовим інструментом для забезпечення його стабільності. На фінансову стійкість ТОВ «ВОЛМА У А» впливає низка факторів, серед яких можна виділити номенклатуру та асортимент виготовленої і реалізованої продукції, обсяг і структуру власного капіталу, стан фінансових ресурсів, а також ефективність використання наявного майна.

Аналіз фінансової стійкості передбачає всебічну та об'єктивну оцінку структури активів і джерел їх формування на підприємстві. На основі цих даних визначається рівень фінансової незалежності (автономії) підприємства та оцінюється відповідність його господарської діяльності статутним цілям (табл. 2.4).

За даними таблиці 2.4. видно, що коефіцієнт фінансової незалежності знаходиться в межах норми і має незначну позитивну тенденцію до збільшення (на 16% за 2020-2023 рр.), що означає підвищення фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 2.4 – Показники фінансової стійкості ТОВ «ВОЛМА У А» за 2019 – 2023 рр.

Показник	2020	2021	2022	2023	Абсолютне відхилення (2023 – 2020)	Абсолютне відхилення (2023 - 2022)
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,57	0,60	0,65	0,72	0,16	0,07
Коефіцієнт фінансової залежності	1,75	1,67	1,53	1,38	-0,40	-0,15
Коефіцієнт фінансового ризику	0,75	0,67	0,53	0,38	-0,40	-0,15
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	0,43	0,40	0,35	0,28	-0,04	0,01

Коефіцієнт фінансової залежності також знаходиться в межах норми, маючи у 2023р. незначне зниження (на 15%) порівняно із попереднім періодом, що свідчить про зниження частки залучених коштів у фінансування підприємства. Проте цей показник зменшується у 2023 р. (на 40%) порівняно із 2020 роком, говорячи про те, що підприємство наближається до повного самофінансування.

Коефіцієнт фінансового ризику показує позитивну тенденцію до зниження (за період 202-2023 рр. – на 0,4 пункти, у 2022-2023рр. – на 0,15 пункти), що свідчить про зменшення ризику вкладання капіталу в дане підприємство. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу знаходиться в межах норми і має незначну, проте стійку тенденцію до зниження, що є позитивним моментом і свідчить про те, що частка залученого майна в активах підприємства становить менше 50%.

В цілому, досліджуючи результати фінансово-економічної діяльності підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» та досліджуючи показники його фінансового стану слід відзначити їх зростання, а саме приріст обсягів виробництва та реалізації продукції, зростання розміру активів та власного капіталу, приріст середньорічного розміру заробітної плати. При цьому спостерігається зростання загального обсягу дебіторської заборгованості, що негативно впливає на фінансові ресурси і обумовлює зниження оборотності

коштів.

Оцінивши показники фінансового стану необхідно відмітити загальне зниження виробничого потенціалу підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» оскільки має місце збільшення зношеності основних засобів та зниження показників придатності основних засобів та коефіцієнту реальної вартості основних засобів. Негативним моментом також є приріст собівартості реалізації продукції та зростання обсягу операційних витрат діяльності.

2.2 Організаційні-методичні основи обліку розрахунків з покупцями

У ході фінансово-господарської діяльності підприємство постійно має справу з розрахунками із покупцями, постачальниками, бюджетом та податковими органами. Зазвичай оплата за відвантажену продукцію надходить не відразу, що по суті є формою кредитування покупця. Унаслідок цього грошові кошти підприємства на період між відвантаженням продукції та отриманням оплати набувають форми дебіторської заборгованості [1].

Дебіторська заборгованість – це загальна сума боргів перед підприємством на певний момент часу. Вона може виникати як з боку юридичних, так і фізичних осіб, які мають фінансові зобов’язання перед підприємством у вигляді грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

За даними бухгалтерського обліку можна отримати інформацію про суму заборгованості на будь-яку дату, проте найчастіше її розраховують на дату складання балансу. Відповідно до вимог національних стандартів бухгалтерського обліку, підприємства зобов’язані подавати не лише річну, але й проміжну (квартальну) звітність. З цієї причини сума дебіторської заборгованості повинна визначатися щоквартально.

Дебіторська заборгованість представлена у формі 1 «Баланс» як частина активів підприємства. Активами підприємства є ресурси, які

підприємство контролює і від використання яких очікує отримати економічні вигоди в майбутньому. Як правило, економічна вигода від дебіторської заборгованості полягає в тому, що підприємство очікує з часом отримати за її погашенням грошові кошти або їх еквіваленти.

Таким чином, дебіторська заборгованість визнається активом лише за умови наявності ймовірності її погашення боржником. У разі відсутності такої ймовірності, зазначена сума має бути списана [14].

У статті «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги» (рядок 160 Балансу) відображається заборгованість покупців і замовників за відвантажену продукцію, реалізовані товари та надані послуги, призначені для продажу. Винятком є заборгованість, забезпечена векселем. Ця стаття об'єднує показники рахунків 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», 362 «Розрахунки з іноземними покупцями», а також рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів». У деталізованому вигляді її можна проаналізувати в документі «Розшифровка статей балансу».

Згідно з положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку П(С)БО 10, дебіторська заборгованість класифікується на довгострокову і поточну. Довгострокова дебіторська заборгованість включає суми, що належать фізичним чи юридичним особам, які не виникають у межах нормального операційного циклу і підлягають погашенню після дванадцяти місяців з дати складання балансу. Поточна дебіторська заборгованість охоплює суми, що утворюються в межах нормального операційного циклу або мають бути погашені протягом найближчих дванадцяти місяців з дати балансу [62].

Поточна дебіторська заборгованість поділяється на нормальну, сумнівну та безнадійну в залежності від платоспроможності дебіторів (табл. 2.5).

У балансі поточна дебіторська заборгованість поділяється на заборгованість покупців і замовників та іншу поточну дебіторську заборгованість**.** Покупцями є фізичні або юридичні особи, які отримують товари, роботи чи послуги за результатами купівлі. Замовники ж є сторони

договору, які замовляють певну продукцію, послуги або роботи, що виконуються іншим учасником угоди.

Таблиця 2.5 – Види поточної дебіторської заборгованості в залежності від платоспроможності дебіторів

Вид поточної дебіторської заборгованості	Товарна заборгованість	Нетоварна заборгованість
Нормальна	Заборгованість, щодо якої існує впевненість у погашенні її боржником	
	Відображається на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»	Відображається на рахунку 37 «Розрахунки з різними дебіторами»
Сумнівна	Заборгованість, щодо якої існує невпевненість у погашенні її боржником	
	Для погашення створюється резерв сумнівних боргів	Для погашення не створюється резерв сумнівних боргів
Безнадійна	Дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість у її непогашенні боржником (відсутність майна боржника у разі визнання його банкрутом; дія форс-мажорних обставин; смерть фізичної особи-боржника; минув строк позовної давності)	
	Списання з балансу безнадійної дебіторської заборгованості відбувається на підставі невідповідності визначенню активу. Списується в тому звітному періоді, в якому підприємство отримало інформацію про те, що така заборгованість не буде повернута	
	Списання за рахунок резерву сумнівних боргів (списання за допомогою методу поправок)	Списання безпосередньо на витрати періоду (пряме списання)

Інша поточна дебіторська заборгованість охоплює розрахунки з різними дебіторами за виданими авансами, нарахованими доходами, пред’явленими претензіями, відшкодуванням збитків, наданими позиками членам кредитних спілок та іншими подібними операціями. До неї також належать зобов’язання перед юридичними та фізичними особами, строк оплати яких припадає на поточний або наступний господарський рік і які включають розрахунки різного економічного характеру.

Поточна дебіторська заборгованість за виготовлену продукцію визнається активом одночасно з моментом відображення доходу від її реалізації. Її оцінка здійснюється за первісною вартістю. Якщо має місце

відстрочення платежу, через яке виникає різниця між справедливою вартістю дебіторської заборгованості та номінальною сумою коштів або їх еквівалентів, що мають бути отримані за продукцію, ця різниця визнається як нараховані доходи (проценти) у період її виникнення [46].

Дебіторська заборгованість покупців, як складова активів підприємства, повинна визнаватися та відображатися у фінансовій звітності в грошовій одиниці, визначеній відповідно до оцінки цієї заборгованості в поточному бухгалтерському обліку.

На ТОВ «Волма У А» здійснення розрахунків із покупцями базується на господарських договорах. У цих договорах визначається порядок погашення заборгованості за відвантажену продукцію: передбачено або повну передоплату, або часткову оплату (50%) за поставлену продукцію.

Для контролю розрахункових операцій використовуються первинні документи, які ведуть облік взаєморозрахунків із покупцями та замовниками (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Види первинних документів по розрахунках з покупцями та замовниками

Для розрахунків з вітчизняними покупцями	Для розрахунків з іноземними покупцями
У разі виникнення заборгованості	
- накладні; - рахунки-фактури; - рахунки; - податкові накладні; - товарно-транспортні накладні; - товарні накладні.	- рахунки-фактури – invoice - CMR – залізнична накладна, авіанакладна, товарно-транспортна накладна, пакувальні листи; - платіжні документи за перерахування митних платежів ; - розрахункові довідки бухгалтерії про наявність курсових різниць.
У разі погашення заборгованості	
- виписки банку; - прибуткові касові ордери; - векселі.	- виписки банку; - векселі.

Основою обліку експортних операцій (без залучення посередника) є договір поставки.

Відповідно до цього договору підприємство має можливість отримати кошти від закордонного покупця як до, так і після відвантаження експортної продукції.

На підприємстві ТОВ «ВОЛМА УА» для ведення обліку дебіторської заборгованості покупців і замовників застосовується рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Рахунок 36 є активним балансовим рахунком, призначеним для обліку розрахунків із покупцями та замовниками за відвантажену продукцію, виконані роботи або надані послуги. За дебетом рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» відображається продажна вартість реалізованої продукції, що включає податок на додану вартість, акцизний податок та інші обов'язкові платежі, які підлягають сплаті до бюджету або позабюджетних фондів і входять до ціни реалізації. За кредитом рахунку показуються суми коштів, фактично отриманих на банківські рахунки підприємства, у касу чи через інші форми розрахунків. Сальдо рахунку є дебетовим і відображає суму заборгованості покупців і замовників за отриману продукцію, роботи чи послуги.

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», що використовує підприємство має наступні субрахунки:

– 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями», який призначений для фіксації операцій з покупцями, що знаходяться в межах митної території України;

– 362 «Розрахунки з іноземними покупцями», який застосовується для обліку взаєморозрахунків по експортних операціях із закордонними покупцями. На цьому субрахунку реєструються суми, аналогічні тим, що обліковуються на субрахунку 361.

Аналітичний облік за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» має забезпечувати отримання інформації про стан заборгованості, включаючи її розподіл на дві основні категорії: суми, строк сплати яких ще не настав, та суми заборгованості, що не були сплачені

вчасно. Для субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» аналітичний облік додатково ведеться не тільки в національній валюті (гривні), але й у валюті, передбаченій умовами укладеного договору. Бухгалтерські записи оформлюються з урахуванням оплати за відвантажену продукцію та нарахованої суми ПДВ на обсяг реалізації. Зокрема, складаються наступні бухгалтерські проводки:

– Дт 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками», Кт 70 «Доходи від реалізації».

– Дт 70 «Доходи від реалізації» Кт 641 «Розрахунки за податками та платежами» [23].

При погашенні заборгованості покупцями в бухгалтерському обліку здійснюються наступні записи:

– при погашенні грошовими коштами: Д-т рахунків 30, 31; К-т рахунка 36;

– при погашенні векселем: Д-т рахунків 16, 34; К-т рахунка 36.

Процес реалізації товарної продукції передбачає кілька етапів розрахунків, які супроводжуються виникненням заборгованості перед підприємством.

Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» використовується для обліку поточної дебіторської заборгованості за наступними позиціями: аванси, компенсація збитків, позики членів кредитних спілок, а також інші операції, оплата яких запланована на поточний чи наступний господарський рік. За дебетом рахунка 37 відображається сума у разі виникнення або збільшення дебіторської заборгованості, а за кредитом відображається сума або її погашення або списання. Дані щодо рахунка відображаються у фінансовій звітності, зокрема в Балансі (форма №1).

Порядок ведення обліку розрахунків з покупцями і замовниками представлені на рисунку 2.3.

Основними джерелами інформації для контролю розрахунків за товарними операціями є первинні документи, що використовуються для

обліку взаєморозрахунків із покупцями та замовниками.

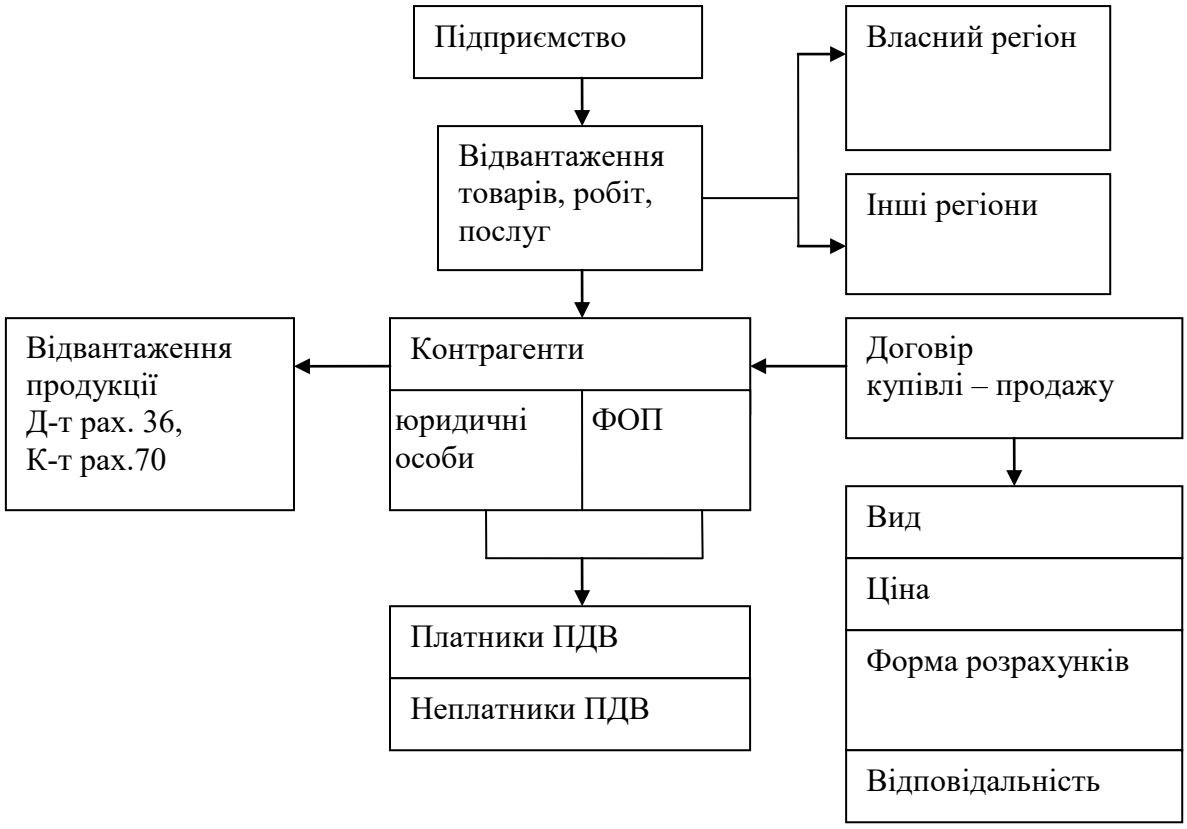

Рисунок 2.3 – Порядок обліку розрахунків із покупцями на ТОВ «ВОЛМА У А»

Підставою для ведення обліку експортних операцій без участі посередників є договір поставки, за яким українська сторона може отримати оплату від іноземного покупця як до, так і після фактичного відвантаження експортної продукції. На суму реалізованих товарів, виконаних робіт або наданих послуг підприємство складає розрахункові документи, які передаються покупцям чи замовникам.

Аналітичний облік має бути організований таким чином, щоб забезпечувати отримання даних про заборгованість, яка ще не досягла строку сплати, а також заборгованість, прострочену. Розрахунки з покупцями та замовниками ведуться в розрізі кожного окремого покупця чи замовника, а також щодо кожного виставленого рахунку [39].

На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» також

здійснюється аналітичний облік, який ведеться як у гривнях, так і в валюті, зазначеній у договорі. На субрахунку 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» також здійснюється аналітичний облік, який ведеться як у гривнях, так і в валюті, зазначеній у договорі.

Бухгалтерські проведення операцій розрахункових операцій на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Відображення в обліку операцій рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» на ТОВ «ВОЛМА УА»

№ оп.	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Дохід від реалізації будівельних матеріалів	361	701	578981,52
3	Відновлено суму заборгованості покупця, що раніше була визнана безнадійною	361	716	34100,00
4	Дохід від реалізації будівельних сумішей	361	703	3596,66
5	Відображено дохід від операційної оренди	361	713	1605,28
6	Відображено дохід за реалізацію посередницьких послуг	361	719	40596,00
7	Реалізовано виробничі запаси, МШП	361	712	752654,76
8	Відображено курсову різницю в результаті перерахунку дебіторської заборгованості на дату отримання коштів	362	714	3393,26
9	Отримані кошти на валютний рахунок	314	362	95396,22
10	Відображено курсову різницю	945	362	72923,59
11	Погашено заборгованість за послуги	301 311	361	609153,96
12	Суму отриманого авансу, зараховано при пред'явленні покупцю рахунків за будівельних матеріалів	681	361	47624,40
13	Списано безнадійну дебіторську заборгованість, визнану безнадійною за рахунок резерву сумнівних боргів	38	361	34100,00
14	Заборгованість, що перевищує резерв	944	361	0,00

У разі реалізації продукції на умовах, що оплата за неї буде здійснена

після її відвантаження, в обліку будуть зроблені такі записи (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Облік розрахунків з покупцями у разі сплати за продукцію після відвантаження

№ оп.	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	Проданий товар покупцю за договірною вартістю з урахуванням ПДВ	361	701	99708,75
2	Відображено податкове зобов'язання з ПДВ	701	641	16618,13
3	Списана готова продукція зі складу за фактичною собівартістю	901	28	99708,75
4	Надійшла оплата за товар на поточний рахунок продавця	311	361	99708,75
5	Списаний чистий дохід від реалізації на фінансові результати	701	791	99708,75
6	Списана фактична собівартість товару на фінансові результати	791	901	99708,75
7	Списаний на прибуток фінансові результати за підсумками звітного періоду	791	441	99708,75

На субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними» обліковуються отримані аванси за постачання матеріальних цінностей, виконання робіт або надання послуг. До цього включаються також суми попередньої оплати від покупців і замовників за рахунками постачальника щодо продукції та виконаних робіт [46].

У випадку реалізації продукції на умовах попередньої оплати в бухгалтерському обліку фіксуються відповідні записи, які наведені в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Облік розрахунків з покупцями у випадку одержання передоплати

№ оп.	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	2	3	4	5
1	Суму авансового платежу, здійсненого покупцем	311	681	37180,44
2	Податок на додану вартість	643	641	6946,74
3	Дохід від реалізації готової продукції	361	701	37180,44
4	Податок на додану вартість	701	643	6946,74

Продовження таблиці 2.9

1	2	3	4	5
5	Собівартість реалізації готової продукції	901	26	37180,44
6	Взаємозалік	681	361	37180,44
7	Фінансовий результат реалізації готової продукції	701	791	37180,44

Поточна дебіторська заборгованість покупців і замовників за передані їм товари, продукцію, виконані роботи або надані послуги (крім заборгованості, забезпеченої векселем) відображається у статті балансу «Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги». До загального підсумку балансу вона включається за чистою реалізаційною вартістю, яку визначають як суму поточної дебіторської заборгованості, зменшену на розмір резерву сумнівних боргів.

Відображення дебіторської заборгованості у формі Баланс (Звіт про фінансовий стан» у складі активів наведено в таблиці 2.10.

Форма 2 «Звіт про фінансові результати» дозволяє проаналізувати наступні види доходів і витрат: дохід від реалізації продукції, робіт чи послуг після вирахування податку на додану вартість, собівартість реалізованої продукції, адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати, які трансформується у чистий прибуток від операційної діяльності.

Таблиця 2.10 – Відображення дебіторської заборгованості у формі Баланс (Звіт про фінансовий стан» у складі активів

Стаття балансу	Код рядка
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040
Векселі одержані	1120
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125
Дебіторська заборгованість за розрахунками :	1130
За виданими авансами з бюджетом	1135
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155

Облік витрат майбутніх періодів тісно пов'язаний з іншою поточною дебіторською заборгованістю. До таких витрат належать:

– авансова оплата орендних платежів;

– витрати на страховий поліс;

– передплата періодичних або довідкових видань, таких як газети чи журнали;

– витрати, пов’язані з оплатою патентів [12].

Одразу списувати ці суми на витрати періоду недоцільно, оскільки орендні або лізингові відносини можуть тривати протягом значного часу. Одночасне списання великої суми орендної плати спричинить необґрунтоване та суттєве зростання витрат, що, у свою чергу, призведе до зниження фінансового результату (прибутку), відображеного у звітності підприємства.

До звітними документами ТОВ «ВОЛМА У А» є: Форма 1 «Баланс», Форма 2 «Звіт про фінансові результати», Форма 3 «Звіт про рух грошових кошів», Форма 4 «Звіт про власний капітал».

Розподіл витрат майбутніх періодів визначається залежно від тривалості (кількості місяців), до яких вони належать, а також інших факторів. Облік таких витрат здійснюється на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів».

На підприємстві витрати майбутніх періодів за 2024 рік становили 3238,5 тис. грн. (рядок 2070 Балансу, який корегує з рядком 2050 Звіту про рух грошових коштів).

Протилежне за змістом поняття — «доходи майбутніх періодів», що означає надходження грошових коштів або інших активів, отриманих у звітному періоді, але віднесених до доходів майбутніх періодів. До таких доходів належать, наприклад, орендна плата, оплата комунальних послуг, абонементна плата за користування засобами зв'язку тощо, отримані авансом за послуги, які будуть надані в майбутньому.

Облік «доходів майбутніх періодів» ведеться на рахунку 69 «Доходи майбутніх періодів». В 2024 році на підприємстві ТОВ «ВОЛМА У А» доходів майбутніх періодів не існувало. Вони дорівнювали 0, що зазначено у

рядку 2030 Балансу та рядку 1010 Звіту про рух грошових коштів.

Система національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності надає фінансовій службі можливість оперативно контролювати стан розрахунків контрагентів із підприємством та активно впливати на їхній хід. Зокрема, регістри бухгалтерського обліку й фінансова звітність містять аналіз дебіторської заборгованості покупців та інших контрагентів, розділяючи її на реальну та сумнівну заборгованість [38].

Оскільки активи є реальними економічними ресурсами, здатними приносити вигоду, то їх оцінка здійснюється за тією вартістю, яку можна реально отримати від їхнього використання, або їхнього продажу, або погашення.

Дебіторська заборгованість у балансі представлена з урахуванням резерву сумнівних боргів. Після коригування на цей резерв відображається реальна сума коштів, які можуть бути отримані підприємством. Довгострокова дебіторська заборгованість визначається на основі дисконтованої вартості майбутніх платежів, які очікуються для її погашення. Заборгованість, пов’язана з фінансовою орендою, у балансі орендодавця враховується як чисті інвестиції в оренду. Процедури обліку та правила розкриття інформації щодо операцій з орендою регулюються положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку 14 «Оренда».

Дисконтована вартість майбутніх платежів являє собою суму, яка відображається у складі чистих інвестицій в оренду. Вона дорівнює загальній величині мінімальних орендних платежів та негарантованої ліквідаційної вартості, зменшеній на суму незаробленого фінансового доходу [74].

Згідно з принципом обачності, при визначенні доходу від реалізації бухгалтерія ТОВ «ВОЛМА У А» повинна врахувати можливі втрати, пов’язані з неповерненням частини боргів покупцями. Оцінка таких втрат здійснюється шляхом аналізу даних про фактичні втрати за попередні періоди, враховуючи зміни, які відбулися в умовах реалізації продукції у звітному періоді або прогнозуються на наступний період. Таким чином, з

метою коректного відображення фінансового стану підприємства, формуються резерви під сумнівну заборгованість на основі відповідних розрахунків. Це забезпечує відображення дебіторської заборгованості за продукцію, товари чи послуги у складі балансу за її чистою вартістю реалізації.

Чиста вартість реалізації дебіторської заборгованості, у відповідності до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», визначається як сума поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи або послуги, зменшена на величину резерву сумнівних боргів.

Сумнівним боргом є така заборгованість, повернення якої викликає сумнів через ймовірність її непогашення боржником.

Безнадійною дебіторською заборгованістю (або безнадійний борг) є зобов'язання, неповернення якого є очевидним, наприклад, через закінчення строку позовної давності або внаслідок упевненості у неможливості його погашення [35].

Та поточна дебіторська заборгованість, яка не відноситься до реалізації продукції, товарів чи послуг (зокрема, заборгованість за розрахунками та інші види дебіторської заборгованості), у випадку її визнання безнадійною списується з балансу шляхом віднесення витрат до складу інших операційних витрат. При цьому резерв сумнівних боргів для такої заборгованості не формується.

Відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість», визначено два основні способи розрахунку резерву сумнівних боргів:

– орієнтуючись на платоспроможність окремих дебіторів;

– базуючись на класифікації дебіторської заборгованості [62].

І в тому і в іншому випадках розмір резерву сумнівних боргів розраховується як результат множення суми дебіторської заборгованості (ДЗ) за продукцію на коефіцієнт сумнівності. Коефіцієнт сумнівності (Кс) визначає частку дебіторської заборгованості, щодо якої існують сумніви щодо її погашення.

У першому варіанті, який ґрунтується на оцінці платоспроможності окремих дебіторів, підприємство має проаналізувати фінансовий стан кожного дебітора на момент складання фінансової звітності та розрахувати для них індивідуальний коефіцієнт сумнівності. Сума резерву, розрахована окремо для кожного дебітора, дозволить отримати загальну величину резерву сумнівних боргів підприємства. Точність результату при цьому підході залежатиме від доступності достовірної інформації про дебіторів, а також від професійного рівня експерта, який проводить аналіз.

Такий підхід до формування резерву сумнівних боргів, що визначається на оцінці платоспроможності дебіторів, є доцільним лише для підприємств із невеликим числом постійних клієнтів.

Підприємство ТОВ «ВОЛМА У А», яке має значну кількість дебіторів, у своїй діяльності керується Наказом про облікову політику, використовуючи альтернативний метод обчислення резерву сумнівних боргів. У рамках цього методу виконуються наступні дії:

– групування дебіторів за періодами її прострочення;

– визначення коефіцієнта сумнівності для кожної такої категорії на основі даних про безнадійну заборгованість за минулі звітні періоди;

– обчислення розміру резерву сумнівних боргів як суми добутків простроченої заборгованості кожної групи на відповідний коефіцієнт сумнівності.

Базовий метод оцінки резерву сумнівних боргів відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» полягає у застосуванні методу періодизації дебіторської заборгованості. Цей підхід передбачає класифікацію заборгованості залежно від строків її непогашення та визначення для кожної із груп відповідного процентного показника сумнівних боргів.

У ТОВ «ВОЛМА У А» аналітичний облік рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» здійснюється саме на основі строків непогашення дебіторської заборгованості. При цьому зазвичай спостерігається тенденція до зростання коефіцієнта сумнівності зі збільшенням тривалості несплати за

борговими зобов'язаннями.

У ТОВ «ВОЛМА УА» сформовані наступні групи простроченої дебіторської заборгованості з відповідними коефіцієнтами: до 90 днів – 6%; від 90 до 180 днів – 30%; від 180 днів до 1 року – 60%; більше 1 року – 100%.

Для розрахунку коефіцієнт сумнівності (Кс) відповідної групи дебіторів застосовується формула 2.1:

$$K_c = \frac{\left(\sum Б_{зп} : Д_{зп}\right)}{i}, \qquad (2.1)$$

де Бзн – фактично списана безнадійна дебіторська заборгованість відповідної групи за місяць n в обраному для спостереження періоді;

Дзн – дебіторська заборгованість відповідної групи на кінець місяця n в обраному для спостереження періоді;

і – кількість місяців в обраному періоді.

Величина резерву сумнівних боргів на кінець звітного періоду (Р) розраховується як сума резервів для кожної групи дебіторської заборгованості (формулою 2.2):

$$P = \sum Д_{зп} \times K_c, \qquad (2.2)$$

На підставі зазначеної формули (2.2) та Приміток до річної фінансової звітності, розрахуємо коефіцієнти сумнівності по кожній групі дебіторів і сформуємо резерв сумнівних боргів за простроченою дебіторською заборгованістю за строками погашення для ТОВ «ВОЛМА У А» на 2024 рік:

– для першої групи – 136234,8 грн. · 0,06 = 8180,88 грн.;
– для другої групи – 10124,85 грн. · 0,30 = 3037,45 грн.;
– для третьої групи – 221,25 грн. · 0,6 = 132,75 грн.

Отже, Р = 8180,88 грн. + 3037,45 грн. + 132,75 грн. = 11351,08 грн.

Розрахунок резерву сумнівних боргів за простроченою іншою поточною дебіторською заборгованістю за строками погашення:

– для першої групи – 6431,4 грн. · 0,06 = 385,88 грн.;

– для другої групи – 341,1 грн. · 0,3 = 102,33 грн.;

– для третьої групи – 103,2 грн. · 0,6 = 61,92 грн.

Отже, Р =385,88 грн. + 102,33 грн. + 61,92 грн. = 550,13 грн.

Отримані суми необхідно розраховувати відповідно до міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. У результаті цього за 2024 рік відрахування до резерву сумнівних боргів склали 992,48 тис. грн. Ця сума відображається у V розділі, рядок 491 Приміток до річної фінансової звітності. Після проведення відповідних коригувань резерв сумнівних боргів на початок звітного періоду становив 10266,76 тис. грн, а на кінець року — 1219,56 тис. грн. Дані про це наведено у рядку 162 Балансу та рядку 775 VII розділу Приміток до річної фінансової звітності. Слід враховувати, що створення резерву дебіторської заборгованості передбачене лише для заборгованості за продукцію, товари, роботи чи послуги. Цей процес не стосується інших типів дебіторської заборгованості, зокрема виданих авансів. Згідно з ПСБО 10, необхідно прогнозувати розмір сумнівних боргів на дату балансу, а виявлені потенційні збитки відносити до витрат поточного звітного періоду.

Створення резерву сумнівних боргів в бухгалтерському обліку здійснюється шляхом запису: дебет рахунка 944 «Сумнівні та безнадійні борги» і кредит рахунка 38 «Резерв сумнівних боргів». Ця операція відображається у фінансовій звітності як частина статті «Інші операційні витрати» у формі №2 «Звіт про фінансові результати», конкретно в рядку 2090. Якщо на кінець звітного періоду термін позовної давності щодо сумнівного боргу не минув, борг не погашений, і щодо нього був створений резерв, підприємство має право не списувати цей резерв. Він може залишатися в обліку і в наступному звітному періоді до тих пір, поки не завершиться строк позовної давності або не буде погашено відповідне

зобов'язання.

Дебіторська заборгованість, за якою закінчився строк позовної давності, у разі якщо ці борги не можуть бути реально стягнуті, списується для кожного зобов’язання окремо. Процедура здійснюється на основі даних проведеної інвентаризації, документального обґрунтування та наказу або розпорядження керівника організації [51].

У бухгалтерському обліку ці суми відносяться на рахунок резерву сумнівних боргів. На підприємстві ТОВ «ВОЛМА У А» списання безнадійної заборгованості і облік резерву сумнівних боргів зазвичай проводиться двома етапами:

На першому етапі здійснюється списання безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію. Для цього застосовується бухгалтерське проведення: Дт 38 Кт 36.

На другому етапі на суму нарахованого резерву сумнівних боргів формується залишок на рахунку 38 станом на дату балансу і робиться бухгалтерський запис на розраховану суму: Дт 944 Кт 38.

Остаточний бухгалтерський запис здійснюється на суму донарахування, необхідну для забезпечення відповідності кредитового залишку рахунку 38 розміру визначеного резерву. Розмір цього доповнення обчислюється як різниця між сумою резерву, встановленою на дату балансу, та кредитовим залишком рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів», сформованим до проведення коригування, з урахуванням суми безнадійної дебіторської заборгованості за продукцію, списаної на дату балансу.

У разі отримання позитивного результату, розраховану суму слід відобразити проведенням: Д-т 944 «Сумнівні та безнадійні борги» – К-т 38.

За наявності від'ємного результату операції, відповідно, відображається проводка Д-т 38 – К-т 71 «Інший операційний дохід».

У разі повернення боргів, які раніше були визнані підприємством сумнівними, але ще не класифіковані як безнадійні, здійснюються бухгалтерські записи за дебетом рахунків: 30 «Каса», 31 «Грошові кошти на

рахунках в банках», 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 12 «Нематеріальні активи», 14 «Довгострокові фінансові інвестиції», 20 «Запаси» і 28 «Товари». Ці операції кореспондуються із відповідними рахунками обліку розрахунків з дебіторами. У випадку залишку невикористаних сум резерву за сумнівними боргами, їх приєднують до доходів підприємства під час проведення річної інвентаризації. Для цього здійснюється запис за дебетом рахунку 38 «Резерв сумнівних боргів» у кореспонденції з кредитом рахунку 716 «Відшкодування раніше списаних активів».

Основні бухгалтерські записи з обліку сумнівної дебіторської заборгованості на ТОВ «ВОЛМА У А» надано у таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Бухгалтерські проводки з обліку сумнівної дебіторської заборгованості

№ оп.	Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн.
		Дебет	Кредит	
1	Формування резерву сумнівних боргів	944 «Сумнівні та безнадійні борги»	38 «Резерв сумнівних боргів»	1233450,00
2	Списання безнадійної дебіторської заборгованості	38 «Резерв сумнівних боргів»	361 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»	41001,00
3	Відображення на за балансовому рахунку	071 «Списана дебіторська за боргованість»		41001,00
4	Повернення боргу від ТОВ «Горда» (3,5 %)	311 «Грошові кошти на рахунках в банках»	716 «Відшкодування раніше списаних активів»	31749,00
5	Відображення на за балансовому рахунку		071 «Списана дебіторська заборгованість»	31749,00

Основною підставою для списання дебіторської заборгованості на фінансові результати зазвичай є закінчення строку позовної давності. Такі борги нерідко тривалий час залишаються на балансі як непогашена дебіторська заборгованість. Виявити їх можна за незмінним сальдо та відсутністю оборотів на особовому рахунку або в оборотній відомості

певного дебітора протягом тривалого періоду.

Перед списанням дебіторської заборгованості у зв'язку із закінченням строку позовної давності обов'язково проводиться звірка розрахунків і складається відповідний акт [75].

Відповідно до Наказу про облікову політику ТОВ «ВОЛМА У А», у разі страхування фінансових (комерційних) ризиків прострочена дебіторська заборгованість визнається безнадійною з моменту настання страхового випадку. Така заборгованість списується з активів і відображається у складі інших операційних витрат поточного періоду, тоді як сума відшкодування раніше списаної безнадійної заборгованості зараховується до інших операційних доходів.

2.3 Напрями оптимізації обліку розрахунків з дебіторами підприємства

Аналізуючи елементи нормативно-правового регулювання обліку дебіторської заборгованості в Україні, українські вчені неодноразово звертали увагу на необхідність їх вдосконалення. Така потреба пояснюється вимогами практики в умовах розвитку облікової системи підприємств і прагненням до більш ефективного задоволення управлінських потреб.

Стан дебіторської заборгованості відіграє ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності підприємств. Надмірно велика частка дебіторської заборгованості у структурі активів знижує рівень ліквідності, послаблює фінансову стійкість компанії та збільшує загрозу можливих фінансових втрат [4].

У сучасних умовах для кожного підприємства стає надзвичайно важливим питання ефективного управління дебіторською заборгованістю, яка є ключовим елементом фінансових потоків і потребує збалансованого підходу.

Управління дебіторською заборгованістю виступає однією з основних сфер діяльності фінансових та бухгалтерських служб підприємства. Реалізація цієї діяльності спрямована на досягнення кількох важливих цілей:

- забезпечення надходження платежів від дебіторів, адже це є одним із головних джерел поповнення грошових ресурсів підприємства. Відтак, правильно організований процес управління дебіторською заборгованістю безпосередньо впливає на досягнення стратегічних цілей підприємства в умовах ринкової економіки, таких як отримання доходів і збільшення прибутковості;
- в умовах сьогодення виникають певні суперечності між політикою в сфері закупівель і продажів, що підкреслює важливість впровадження ефективних процедур інкасації. У цьому контексті інкасація розуміється як отримання коштів від боржників.;
- результати практичних рішень показують, що врахування реальних витрат та вигод від прийнятих кредитних рішень (зокрема, права покупців на відтермінування платежу) може стати інструментом для розширення обсягів продажів і прискорення оборотності поточних активів.

Ефективне управління дебіторською заборгованістю залежить від створення належного інформаційного забезпечення, яке формується в системі бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік виконує роль інформаційної бази управління, починаючи з розробки облікової політики. Ця політика є механізмом управління, що засновується на виборі та розробці підприємством способів, правил і процедур щодо організації та методики ведення обліку, а також складання і подання звітності. Вона враховує загальноприйняті принципи та особливості діяльності підприємства, аби забезпечити отримання достовірної, об’єктивної та повної інформації. Це дозволяє зацікавленим сторонам приймати обґрунтовані управлінські рішення [16].

Облік розрахунків з дебіторами забезпечує своєчасне та коректне відображення інформації про стан і рух дебіторської заборгованості. Він

охоплює всі стадії її життєвого циклу: формування, використання, погашення, і враховує всі етапи облікового процесу, включаючи первинний, поточний і узагальнюючий облік. Тому вважаємо доцільним виділити специфічні завдання, які виконуються обліковими працівниками на кожній стадії життєвого циклу дебіторської заборгованості та відповідних етапах облікового процесу (див. табл. 2.12).

Таблиця 2.12 – Завдання обліку дебіторської заборгованості у відповідності до стадії її життєвого циклу та етапу облікового процесу

Дебіторська заборгованість		Етапи облікового процесу
Стадії життєвого циклу	Завдання обліку	
1	2	3
Виникнення	- формування принципів кредитної політики ; - розрахунок сум фінансових коштів, які підприємство може інвестувати в дебіторську заборгованість; - встановлення критеріїв визнання та оцінки дебіторської заборгованості; - аналіз дебіторської заборгованості попередніх періодів.	Первинний облік: – підписання договорів купівлі-продажу; – оформлення накладних та інших первинних документів щодо виникнення дебіторської заборгованості.
Використання	- аналіз стану наявної дебіторської заборгованості; - аналіз ефективності кредитної політики; - розрахунок резерву сумнівних боргів; - контроль за рухом дебіторської заборгованості; - аналіз дебіторської заборгованості по дебіторах, термінах її виникнення.	Поточний облік: – відображення господарських операцій за розрахунками з дебіторами на підставі первинних документів на рахунках бухгалтерського обліку, в облікових регістрах.
Погашення	- використання ефективних форм рефінансування; - розробка методів та підходів щодо стягнення відстроченої та простроченої дебіторської заборгованості; списання безнадійної дебіторської заборгованості.	Узагальнюючий облік: – розробка аналітичних таблиць з обліку розрахунків з дебіторами; – відображення залишків дебіторської заборгованості у фінансових звітах.

Облікова політика надає підприємствам можливість застосовувати власні підходи до ведення обліку окремих операцій, для яких існують

альтернативні варіанти виконання. У сфері обліку дебіторської заборгованості вона повинна охоплювати всі необхідні аспекти, які стосуються управління дебіторською заборгованістю від її виникнення до моменту погашення [55].

Бухгалтерський облік розрахунків з дебіторами охоплює всі стадії облікового процесу: первинний, поточний та узагальнюючий. Він здійснюється на кожному етапі життєвого циклу дебіторської заборгованості, включаючи її формування, використання та погашення. Основними завданнями обліку в цьому контексті є забезпечення оптимального рівня дебіторської заборгованості, мінімізація сумнівних і безнадійних боргів, налагодження ефективної системи контролю та аналізу. Це, своєю чергою, сприяє раціональному використанню фінансових ресурсів і покращенню фінансового стану підприємства.

РОЗДІЛ 3
АНАЛІЗ СТАНУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТОВ «ВОЛМА У А»

3.1 Аналіз складу та структури розрахунків з дебіторами підприємства

На підстав проведеного дебіторської заборгованості ТОВ «ВОЛМА У А», варто зазначити, що основними контрагентами підприємства є торговельні компанії та індивідуальні замовники продукції.

Відповідно до показників балансу підприємства, помітна тенденція до поступового збільшення дебіторської заборгованості з року в рік. Особливо стрімке зростання спостерігається протягом останніх двох років, що може свідчити про можливі фінансові ризики або особливості у підходах до управління дебіторською заборгованістю. Аналіз показників стану та динаміки показників дебіторської заборгованості представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Стан та динаміка обсягів дебіторської заборгованості на підприємстві ТОВ «ВОЛМА У А» за період 2020-2023 рр.

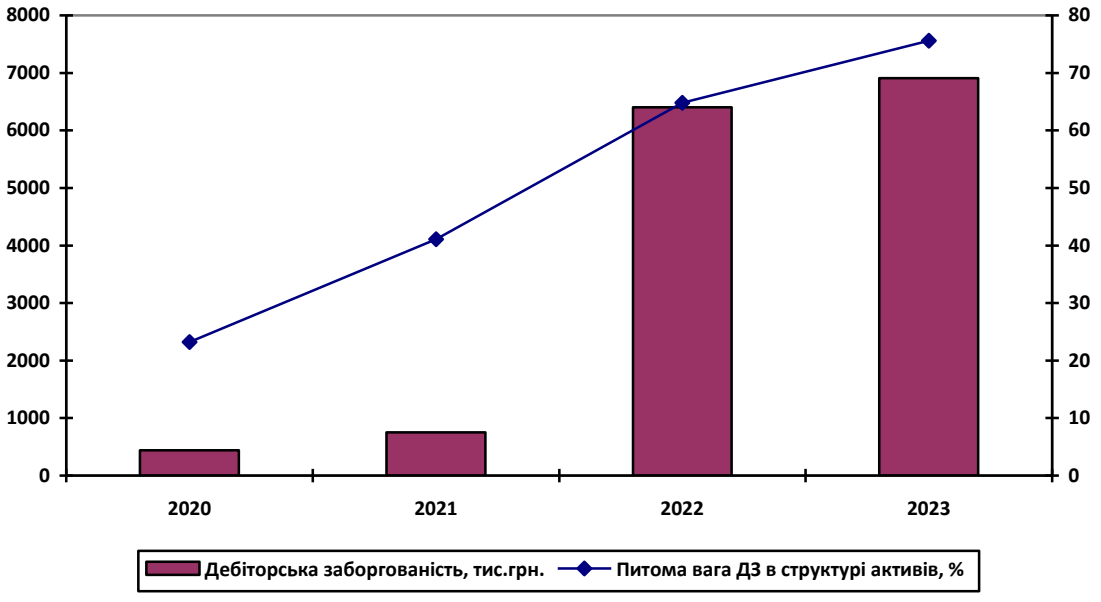
Показник	2020	2021	2022	2023	Відхилення (+;-)			
					2021-2020	2022-2021	2023/2022	2023/2020
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Дебіторська заборгованість, тис. грн.	440	751,5	6401,2	6910,7	311,5	5649,7	509,5	6470,7
Темп приросту дебіторської заборгованості, %	0,0	70,8	751,8	8,0	70,8	751,8	-743,8	62,8
Питома вага дебіторської заборгованості в структурі активів, %	23,2	41,1	64,8	75,6	18,0	23,7	10,7	52,4

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кредиторська заборгованість, тис.грн.	771,9	642,3	3441,5	2617,7	-129,6	2799,2	-823,8	1845,76
Співвідношення рівня ДЗ та КЗ	0,57	1,17	1,86	2,64	0,6	0,7	0,8	2,07

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що обсяг дебіторської заборгованості підприємства за аналізований період зростав кожного року (в 2020 році його значення становило 440 тис. грн, в 2023 році її величина становила 910,7 тис. грн). Такі ж тенденції ми спостерігаємо при розрахунку частки дебіторської заборгованості в загальній структурі активів (у 2020 році зазначений показник дорівнював 23,2%, у в 2023 році він досягнув рівня 75,6%). Протягом аналізованого періоду питома вага дебіторської заборгованості в структурі активів коливалась в межах 51%.

З метою наочного відображення динаміки дебіторської заборгованості та її частки в активах підприємства скористаємося графічним зображенням (рис. 3.1).

.

Рисунок 3.1 – Дебіторська заборгованість та її частка в структурі активів підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020–2023 рр.

Графік, що наведено в рисунку 3.1, відображає динаміку змін обсягів дебіторської заборгованості та її частки в структурі активів підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» за аналізований період.

Графічне зображення наочно демонструє поступове зростання як загальної суми дебіторської заборгованості, так і її частки у складі активів підприємства за чотири роки.

Зазначене зростання підтверджує зроблені висновки щодо погіршення рівня управління дебіторською заборгованістю на аналізованому підприємстві.

Збільшення розміру дебіторської заборгованості спричиняє накопичення додаткових боргів перед підприємством, що негативно впливає на формування структури власного капіталу.

Дані таблиці 3.1 ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020-2023 роки демонструють перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською. Таким чином, співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості мало наступні показники:

– 1,17 : 1 – у 2021 році;

– 1,86 : 1 – у 2022 році;

– 2,64 : 1 – у 2023 році.

Такий результат свідчить про:

– необхідність акумулювання інших ресурсів для фінансування власних підприємницьких потреб,

– недостатньо кваліфікований відбір потенційних дебіторів при плануванні взаємовідносин,

– необхідність удосконалення маркетингової політики та розробки стратегії управління дебіторською заборгованістю на підприємстві в контексті зменшення випадків її прострочення або непогашення.

З метою оцінки складу і структури дебіторської заборгованості ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020-2023 роки, сформуємо таблицю 3.2.

Таблиця 3.2 – Склад, структура і динаміка дебіторської заборгованості ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020 - 2023рр.

Показник	2020		2021		2022		2023		Відхилення (+;-)	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	2023-2020	2023-2022
Розрахунки з дебіторами, Всього	440	100	751,5	100	6401,2	100	6910,7	100	6470,7	509,5
у тому числі:										
- за товари, роботи, послуги	124,32	28,25	291	38,72	5337,9	83,39	5217,4	75,50	5093,08	-120,5
- з бюджетом	2,0	0,45	9,8	1,30	29,9	0,47	17,5	0,25	15,5	-12,4
- інша дебіторська заборгованість	313,68	71,29	450,7	59,97	1033,4	16,14	1675,8	24,25	1362,12	642,4

Зміни, що відбулися в структурі дебіторської заборгованості підприємства за аналізований період відображені на рисунку 3.2.

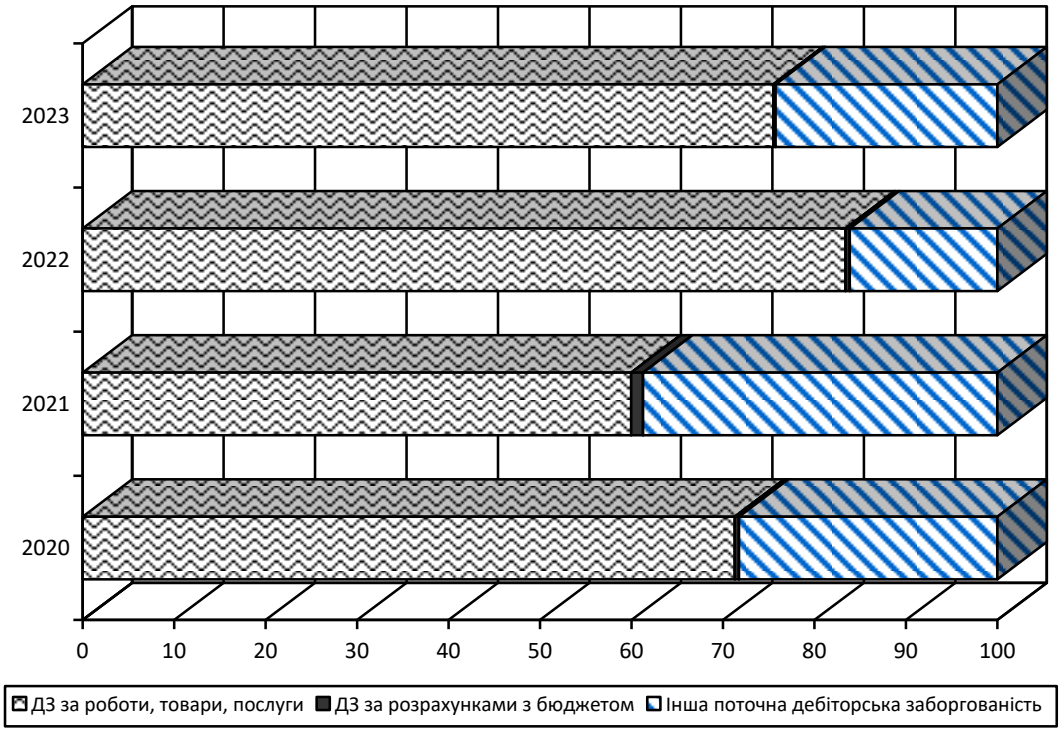

Рисунок 3.2 – Структура дебіторської заборгованості ТОВ «ВОЛМА У А»

Найбільшою часткою в структурі дебіторської заборгованості є заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги. Це пояснюється особливостями діяльності підприємства. Необхідно підкреслити, що обсяг цього виду заборгованості має тенденцію до зростання, особливо помітну в останні роки аналізованого періоду. Такий розвиток подій може вказувати на недоліки в управлінні дебіторською заборгованістю та погіршення платіжної дисципліни серед контрагентів.

Заборгованість перед бюджетом залишалася незначною і протягом аналізованого періоду її частка у загальному обсязі заборгованості складала менше ніж 1,5%. Крім того, на аналізованому підприємстві має місце інша поточна дебіторська заборгованість(її питома вага у загальному обсязі значно зросла у 2022 та 2023 роках). Це було зумовлено різними причинами (авансові платежі постачальникам, розрахунки за претензіями чи інші операції, які не мають прямого зв'язку з реалізацією продукції).

Наступним етапом аналізу стану дебіторської заборгованості ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020-2023 рр. є дослідження структури дебіторської заборгованості підприємства за термінами її виникнення.

Результати аналізу представлено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Аналіз структури дебіторської заборгованості ТОВ «ВОЛМА У А» за термінами її виникнення у 2020 – 2023 рр.

Дебіторська заборгованість	2020		2021		2022		2023	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
- поточна	287,8	65,4	498,2	66,3	5063,3	79,1	5293,6	76,6
- до 1 міс.	98,1	22,3	130,0	17,3	928,2	14,5	1036,6	15
- від 1 до 3 міс.	54,1	12,3	84,2	11,2	128,0	2	449,2	6,5
- від 3 міс до 6 міс.	0,0	0,0	39,1	5,2	281,7	4,4	131,3	1,9
Всього	440	100	751,5	100	6401,2	100	6910,7	100
Питома вага простроченої заборгованості в загальній сумі ДЗ		34,6		33,7		20,9		23,4

На підставі проведеного аналізу тривалості дебіторської заборгованості підприємства, варто зазначити, що основну частку загальної суми дебіторської заборгованості становить борг із терміном виникнення до одного місяця. У середньому він складає 89,4% (коливається від 83,3% у 2021 році до 93,4% у 2022 році). При цьому заборгованість за товари, роботи та послуги, термін оплати яких ще не настав, становить у середньому 71,8% (найнижчий показник був зафіксований у 2020 році – 65,4%, а найвищий у 2022 році – 79,1%).

Графічне зображення структури дебіторської заборгованості ТОВ «ВОЛМА У А» за термінами її виникнення за 2020-2023 рр надано на рисунку 3.3.

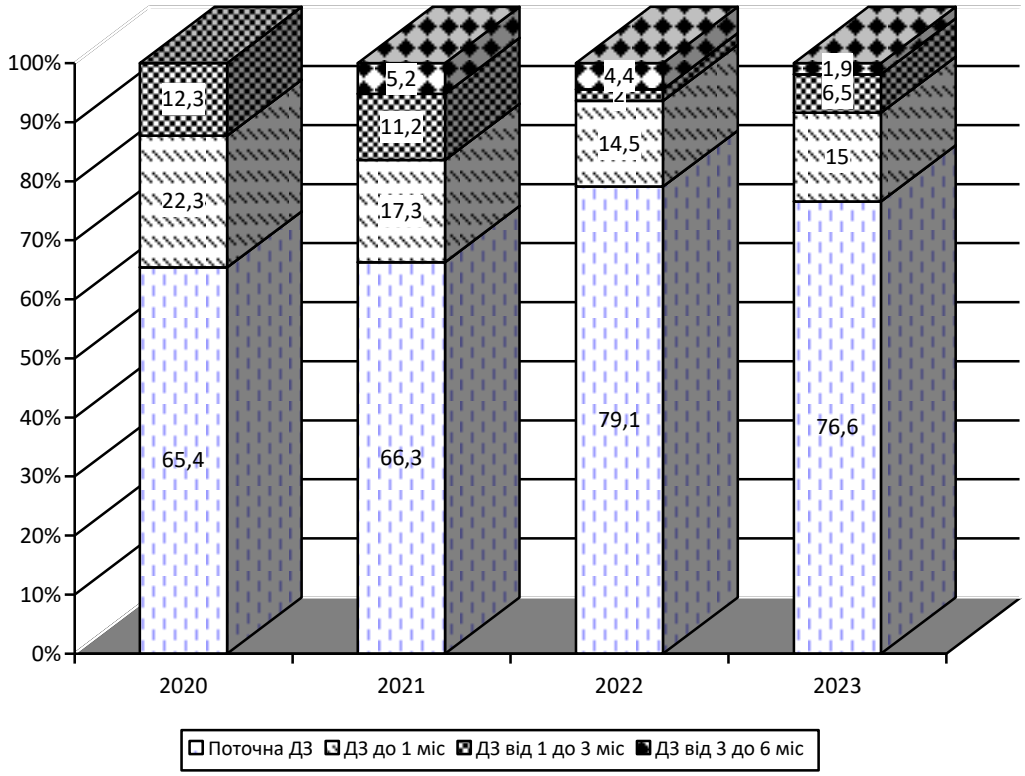

Рисунок 3.3 – Дебіторська заборгованість ТОВ «ВОЛМА У А» за термінами її виникнення у 2020-2023 рр

На підставі проведеного аналізу видно, що питома вага простроченої заборгованості аналізованого періоду коливалась в межах від 20,9% до

34,6%. Найбільшу частку дебіторської заборгованості займає заборгованість з терміном прострочення до одного місяця (22,3%, 17,3%, 14,5%, 15% відповідно).

В цілому на підприємстві відбулося збільшення дебіторської заборгованості підприємства, що є як негативним чинником. Але більшість цієї заборгованості переходить до короткострокової категорії, що у загальному контексті можна розглядати як позитивну тенденцію.

3.2 Аналіз ефективності управління розрахунками з дебіторами підприємства

Аналіз стану, динаміки та структури дебіторської заборгованості підприємства є важливим аспектом, проте не менш значущою є оцінка ефективності управління цією заборгованістю. До основних завдань такого аналізу належать визначення рівня та структури дебіторської заборгованості, оцінка доцільності інвестування у неї фінансових ресурсів, а також встановлення обсягу непогашеної заборгованості, що виникла за попередні періоди [30]. Раціональне управління дебіторською заборгованістю є ключовим елементом для роботи керівництва підприємства. Це стосується не лише обігу товарно-матеріальних запасів компанії ТОВ «ВОЛМА У А», управління грошовими коштами та їх еквівалентами, а й потребує постійного контролю за станом, структурою та динамікою заборгованості. Додатково це вимагає прийняття оперативних та обґрунтованих рішень у рамках ефективного управлінського підходу.

Ефективність управлінської роботи щодо управління дебіторською заборгованістю підприємства ТОВ «ВОЛМА У А» має сприяти досягненню збалансованості між отриманим прибутком і ліквідністю діяльності, а також забезпечувати гармонійне поєднання інкасації дебіторської заборгованості з

реалізацією кредитної політики.

Для оцінювання ефективності управління дебіторською заборгованістю здійснюється аналіз основних показників, які дозволяють дати її якісну характеристику (див. табл. 3.4). До таких показників належать: коефіцієнт ефективності використання коштів у дебіторську заборгованість, період її погашення, середній період інкасації, коефіцієнт простроченої заборгованості, співвідношення середньої величини дебіторської заборгованості до виручки від реалізації, питома вага заборгованості у структурі поточних активів, а також рівень її загальної якості.

Таблиця 3.4 – Оцінка показників ефективності управління дебіторською заборгованістю ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020 – 2023 рр.

Показник	Роки				Відхилення (+;-)			
	2020	2021	2022	2023	2021-2020	2022-2021	2023/2022	2023/2020
ДЗ, тис. грн.	440,00	751,50	6401,20	6910,70	311,50	5649,70	509,50	6470,70
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	1636,60	1820,98	12461,68	12331,48	184,38	10640,70	-130,20	10694,88
Оборотність ДЗ	3,72	2,42	1,95	1,78	-1,30	-0,48	-0,16	-1,94
Період погашення ДЗ, Днів	98,13	150,63	187,49	204,55	52,50	36,86	17,06	106,42
Середній період інкасації ДЗ, днів	205,17	119,42	104,75	197,01	-85,75	-14,67	92,26	-8,16
Коефіцієнт простроченої ДЗ	0,35	0,34	0,21	0,23	-0,01	-0,13	0,03	-0,11
Частка ДЗ у загальному обсязі поточних активів	24,40	44,11	65,50	76,17	19,71	21,39	10,67	51,77
Відношення середньої величини ДЗ до виручки від реалізації	0,27	0,41	0,51	0,56	0,14	0,10	0,05	0,29

Головним показником оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю є її оборотність. Вона визначається як співвідношення виручки від реалізації продукції до середньої суми дебіторської заборгованості [33].

На ТОВ «Волма У А» спостерігається зменшення оборотності дебіторської заборгованості. Якщо у 2020 році цей показник становив 3,72 обороту, то у звітному році він зменшився до 1,78 обороту, що свідчить про зниження на 1,94 обороту. Така динаміка є негативною, оскільки може вказувати на зростання кількості неплатоспроможних клієнтів, проблеми у збуті або неефективну кредитну політику підприємства.

Дані проведеного аналізу показують тенденцію до збільшення періоду погашення дебіторської заборгованості. Цей показник розраховується як добуток тривалості облікового року (365 або 360 днів) на оборотність дебіторської заборгованості. Зростання викликане зниженням оборотності заборгованості. У результаті повний цикл обороту зріс із 98 днів у 2020 році до 204,55 днів у 2023 році. Така динаміка негативно впливає на оцінку фінансово-господарської діяльності підприємства, вказуючи на низьку ефективність управління дебіторською заборгованістю.

Під час проведення аналізу середнього періоду інкасації дебіторської заборгованості за обсягом реалізації продукції, який розраховується як добуток одноденного обороту від реалізації продукції та середнього залишку дебіторської заборгованості підприємства за обраний період, важливо зазначити тенденцію в діяльності ТОВ «ВОЛМА У А». Зокрема, спостерігається скорочення терміну інкасації дебіторської заборгованості: з 205,17 дня у 2020 році до 197,1 дня у 2023 році. Це позитивний показник, який свідчить про підвищення ефективності керування дебіторською заборгованістю.

У структурі розрахунків з дебіторами важливо відзначити наявність прострочених зобов’язань. Підприємство ТОВ «ВОЛМА У А» зазвичай укладає договори постачання з термінами виконання від 1 до 3 місяців. У

деяких випадках оплата за відвантажену продукцію відтерміновується від 3 до 6 місяців, а інколи – навіть до 1 року, що призводить до формування простроченої дебіторської заборгованості.

Прострочені дебіторська заборгованість мала місце протягом усього досліджуваного періоду. Так, у 2020 році сума простроченої заборгованості становила 152,2 тис. грн із часткою 34,6% від загальної дебіторської заборгованості, тоді як у 2023 році цей показник зріс до 1617,1 тис. грн, але його частка зменшилася до 23,4%.

Дебіторська заборгованість є домінуючим елементом у структурі поточних активів підприємства, її абсолютний розмір збільшується, а відсоткова частка систематично зростає.

Спостерігається суттєве зростання загального обсягу дебіторської заборгованості ТОВ «ВОЛМА У А» – з 440 тис. грн у 2020 році до 6910,7 тис. грн у 2023 році. Протягом аналізованого періоду показник її частки в активів значно зріс: якщо у 2020 році він складав 23,2%, то у 2023 досяг 75,6%, що демонструє приріст на 52,4 відсоткових пункти порівняно з 2020 роком.

Дебіторська заборгованість ТОВ «ВОЛМА У А» також займає значну питому вагу в структурі оборотних коштів підприємства (рис. 3.4).

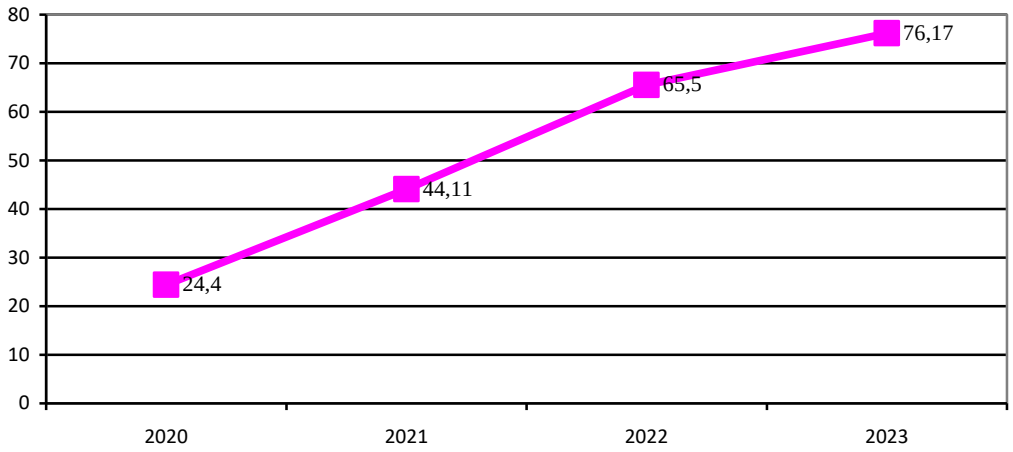

Рисунок 3.4 – Питома вага дебіторської заборгованості в структурі оборотних коштів ТОВ «ВОЛМА У А» за 2020 – 2023 рр.

Питома вага дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів зросла з 24,4% у 2020 році до 76,17% у 2023 році. Така висока частка дебіторської заборгованості серед активів і оборотного капіталу має негативний вплив, адже значна частина коштів залишається непрацюючою і може залишатися в такому стані протягом тривалого періоду роботи підприємства.

При порівнянні середнього рівня дебіторської заборгованості до виручки від реалізації продукції на ТОВ «Волма У А» можна зробити висновок, що темпи зростання дебіторської заборгованості трохи перевищують темпи збільшення обсягів продажів. Співвідношення середнього рівня дебіторської заборгованості до виручки від реалізації зросло з 0,27 пунктів у 2020 році до 0,56 пунктів у звітному 2023 році. Таким чином, у 2020 році на 1 грн реалізованої продукції припадало 0,27 грн дебіторської заборгованості, тоді як у 2023 році цей показник становить вже 0,56 грн.

У 2020-2023 роках на підприємстві ТОВ «ВОЛМА У А» можна відмітити зростання обсягу дебіторської заборгованості. Основною часткою цієї заборгованості є заборгованість за товари, роботи та послуги, яка перевищує 60% від загального обсягу. У межах даного виду заборгованості варто виділити заборгованість, сформовану через розрахунки з бюджетом, а також іншу дебіторську заборгованість, яка має найменшу частку в структурі всієї заборгованості.

3.3 Пропозиції щодо оптимізації управління розрахунків з дебіторами на підприємстві

Дебіторська заборгованість є важливою частиною функціонування будь-якого бізнесу, оскільки впровадження політики відтермінування

платежів сприяє прискоренню процесу реалізації товарів та розширенню ринків збуту. Однак поступове накопичення такої заборгованості може стати причиною дисбалансу у структурі активів підприємства, зменшити його ділову активність, а також вплинути на фінансову стійкість і конкурентоспроможність. Додатково, серед негативних аспектів дебіторської заборгованості слід зазначити її зниження вартості з часом, що означає зменшення реальної суми заборгованості від моменту її виникнення до повернення коштів. Тому розробка дієвих механізмів управління дебіторською заборгованістю є ключовою умовою забезпечення ефективної діяльності підприємства [53].

Однією з ключових проблем управління дебіторською заборгованістю підприємств, на думку вітчизняних науковців, є недоотримання коштів під час її погашення. Основні способи вирішення цієї проблеми, що широко застосовуються у практиці господарської діяльності, представлені в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Рекомендовані напрями для проведення аналізу дебіторської заборгованості з метою зменшення обсягів її непогашення ТОВ «ВОЛМА У А»

Узагальнені напрями для проведення аналізу дебіторської заборгованості	Результати застосування рекомендованих напрямів для проведення аналізу дебіторської заборгованості
Проведення моніторингу стану дебіторської заборгованості на постійній основі	Зниження ризику непогашення боргів на підставі високого рівня достовірності інформації про стан роботи з дебіторами
Застосування різних методів рефінансування дебіторської заборгованості для розрахунку економічного ефекту	Зниження ризику втрати платоспроможності підприємства та мінімізація податкових наслідків
Визначення допустимого залишку дебіторської заборгованості за товари, які реалізуються покупцям за договором відстроченого платежу	Отримання достовірної оцінки строків надання відстрочки платежу дебіторам, на підставі врахування обсягів реалізації товарів та тривалості обороту дебіторської заборгованості

Для покращення взаєморозрахунків із контрагентами на підприємстві необхідно постійно здійснювати моніторинг дебіторської заборгованості. У разі потреби варто розглянути можливість використання більш зручних інструментів для рефінансування боргів.

Важливо зазначити, що збільшення обсягів дебіторської заборгованості не завжди є ознакою погіршення роботи з боржниками або втратою платоспроможності підприємства [64].

Необхідно чітко визначати характер заборгованості, тобто чи має вона нормальний характер, чи є простроченою. Прострочена заборгованість, безумовно, створює фінансові труднощі для підприємства, оскільки зменшення прогнозованих надходжень призводить до нестачі фінансових ресурсів. Це, своєю чергою, може ускладнити придбання нових товарів, виплату зарплат працівникам та інші важливі витрати. Варто зазначити, що дебіторська заборгованість виступає ключовим елементом оборотних активів, і її накопичення спричиняє сповільнення оборотності капіталу.

Наявність простроченої дебіторської заборгованості свідчить про ризик непогашення боргів, що з часом може призвести до зниження отриманого прибутку. Отже, можна дійти обґрунтованого висновку, що кожне підприємство зацікавлене у скороченні строків погашення дебіторської заборгованості.

Необхідно зазначити, що стратегічною метою управління дебіторською заборгованістю є забезпечення її оптимального розміру. Оптимальний розмір дебіторської заборгованості сприятиме збільшенню обсягів реалізації продукції та стабільному отриманню прибутку.

Щоб уникнути виникнення невиправданої або надмірної дебіторської заборгованості, а також мінімізувати її негативний вплив, можна застосовувати різні методи, представлені у вигляді узагальнення на рисунку 3.3.

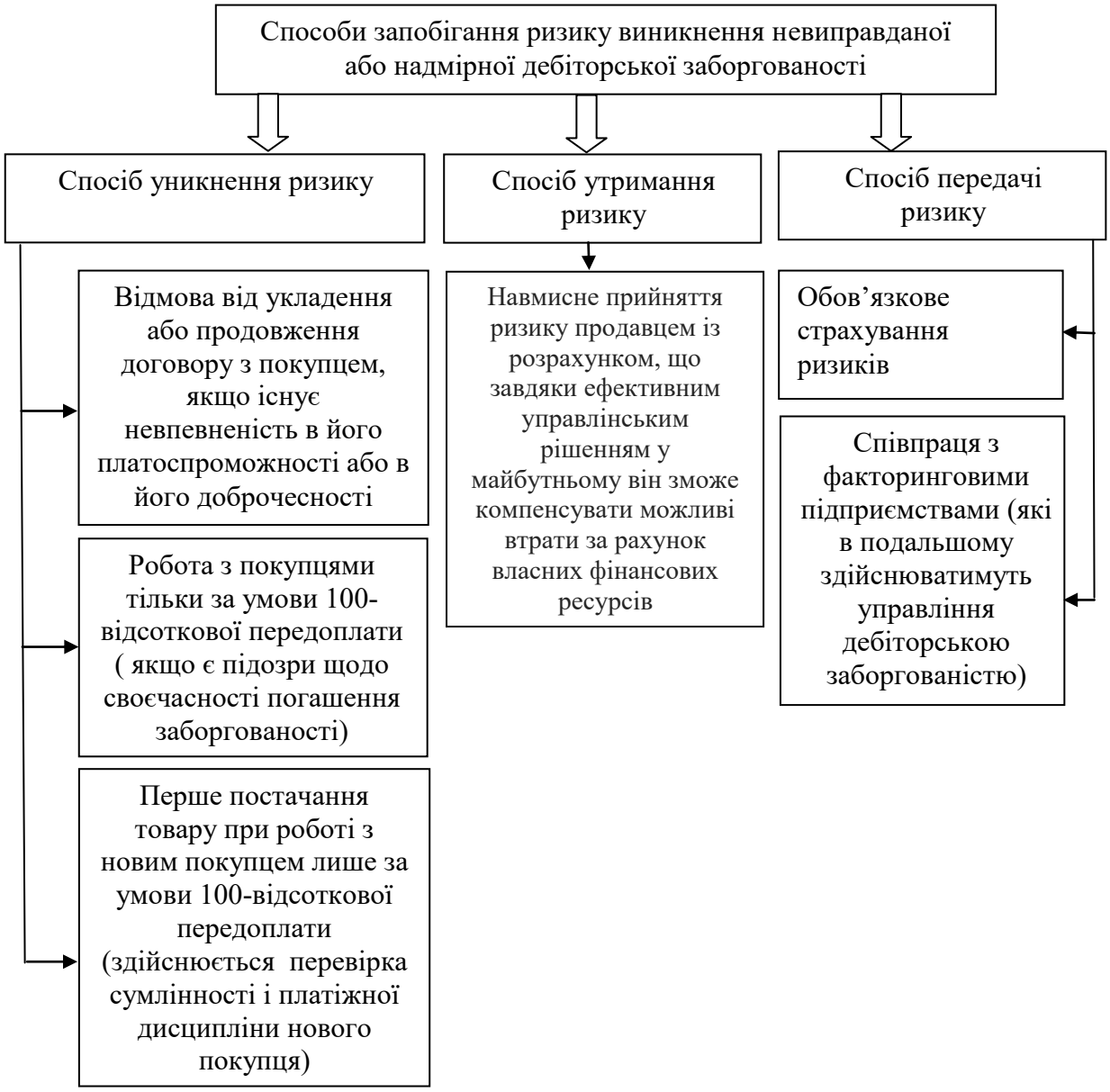

Рисунок 3.3 – Способи запобігання ризику виникнення невиправданої або надмірної дебіторської заборгованості на підприємстві

Дослідження підтверджують, що тільки глибоке розуміння причин утворення та обсягів дебіторської заборгованості забезпечить ефективне її управління. Це сприятиме своєчасному виявленню можливих негативних наслідків для підприємства у разі затримок платежів, а також допоможе оцінювати ризики співпраці з недобросовісними покупцями.

Вартий уваги підхід, запропонований Топорковою О.В. та Євлаш Т.О. [72], до управління дебіторською заборгованістю підприємства. Науковці

рекомендують адаптувати методи стягнення дебіторської заборгованості, враховуючи етап життєвого циклу підприємства, пояснюючи це різними потребами суб'єктів господарювання у фінансових ресурсах. Поняття життєвого циклу загалом дозволяє аналізувати діяльність підприємства з огляду на послідовність етапів його розвитку. У наукових джерелах зазвичай виділяють такі основні етапи життєвого циклу: створення, зростання, стабільність та спад. Для кожного з етапів характерні специфічні особливості у формуванні виробничо-господарської, інвестиційної, фінансової та інших видів політики підприємства.

Етап створення підприємства відповідає за реєстрацію суб'єкта господарювання згідно з чинним законодавством. Формуються необхідні ресурси для успішного старту, включаючи фінансові, матеріальні, трудові та інші види ресурсів, а також залучається позиковий капітал. У цей період підприємство проводить детальний аналіз зовнішнього середовища та обирає оптимальну ринкову стратегію. Характерною особливістю цього етапу є те, що дебіторська заборгованість тільки починає формуватися, тому її обсяги залишаються незначними. У зв'язку з цим підприємству важливо одразу забезпечити контроль за обсягами та термінами погашення дебіторської заборгованості, щоб уникнути її перетворення на безнадійний борг на наступних етапах життєвого циклу. Самими ефективними підходами до управління дебіторською заборгованістю на стадії створення суб'єкта господарювання є наступні:

– контроль за виникненням дебіторської заборгованості;

– оцінка платоспроможності та ділової активності контрагентів як спосіб прогнозування можливих затримок у погашенні платежів.

Дані фінансової звітності потенційних споживачів, запити до спеціалізованих інформаційних агенцій та різноманітні неформальні джерела можуть слугувати основою для проведення подібного аналізу [81].

Етап зростання діяльність підприємства зосереджений на збільшенні обсягів реалізації продукції та розширенні збутової мережі. У цей період

компанія прагне сформувати позитивний імідж серед контрагентів, тому пропонує їм різноманітні умови постачання товарів. Як результат, із підвищенням кількості споживачів об’єктивно ростуть і обсяги дебіторської заборгованості. Однак, на нашу думку, управління дебіторською заборгованістю на цьому етапі не повинне бути надмірно жорстким, щоб уникнути ризику втрати потенційних клієнтів. З іншого боку, необхідно забезпечити високу інформативність заходів, що здійснюються перед залученням нового контрагента.

Цей етап життєвого циклу підприємства застосовує наступні підходи для ефективного управління дебіторською заборгованістю:

– контроль за станом розрахунків із дебіторами, щоб своєчасно виявляти випадки простроченої заборгованості;

– визначення оптимального обсягу оборотного капіталу, який можна використати для фінансування дебіторської заборгованості без ризику порушення фінансової стійкості підприємства;

– впровадження різноманітних моделей для створення рейтингової шкали дебіторів з метою їх диференціації за рівнем доцільності надання права на відстрочку платежів. У цьому разі можуть використовуватись матриці АВС-аналізу, які дозволяють класифікувати споживачів за обсягом прибутку, який вони приносять підприємству та XYZ-аналізу,які здійснюють ранжування споживачів за рівнем повернення заборгованості.

– обґрунтування типу кредитної політики, що застосовується підприємством до різних груп дебіторів. Це передбачає оцінку їхньої купівельної спроможності, кредитоспроможності, рентабельності, фінансової стійкості тощо. На етапі зростання суб’єкт господарювання може обирати між агресивним або помірним типом кредитної політики. Проте варто підкреслити, що реалізація агресивної політики є доволі ризикованою і потребує максимальної обережності;

– вибір психологічних методів впливу з метою погашення дебіторської заборгованості, що включає нагадування боржнику про наявність та розмір

його заборгованості через телефонні дзвінки, факс, поштові повідомлення або інші засоби комунікації.

– використання різноманітних інструментів для рефінансування дебіторської заборгованості, зокрема, факторинг, форфейтинг, розрахунки у формі векселів тощо.

Стадія зрілості або стабільності дозволяє господарюючому суб'єкту досягти високих показників прибутку, здебільшого завдяки ефективній збутовій мережі, створеній на попередніх етапах. При цьому, обсяги дебіторської заборгованості можуть дещо збільшуватись. Незважаючи на значні доходи від реалізації продукції чи послуг, підприємство має забезпечувати контроль над рівнем і структурою дебіторської заборгованості. Це допоможе запобігти надмірній залежності від кредиторів у майбутньому. У рамках управління дебіторською заборгованістю на етапі зрілості або стабільності підприємства слід передбачити низку наступних заходів:

– контроль взаєморозрахунків із дебіторами, проведення регулярного аналізу обсягів, структури та термінів заборгованості; вивчення факторів, що впливають на формування дебіторської заборгованості, а також визначення рівня платоспроможності контрагентів;

– розробка власної моделі оцінювання рейтингу дебіторів, яка дозволить підприємству створювати системи знижок для клієнтів; впровадження шкали штрафних санкцій залежно від розміру та строків простроченої заборгованості;

– застосовувати різноманітні методи рефінансування дебіторської заборгованості, які були визначені під час етапу зростання;

– переглянути кредитну політику підприємства, зосередивши увагу переважно на помірному її варіанті, оскільки він забезпечує середній рівень кредитного ризику при реалізації товарів із можливим відтермінуванням оплати. Для клієнтів із підвищеним ризиком рекомендується впроваджувати більш консервативний тип кредитної політики, що передбачає обмеження термінів і обсягів надання кредиту;

– застосовувати психологічні методи впливу на контрагентів, зокрема поширювати інформацію про несплату боргів у встановлені строки серед спільних постачальників, що може призвести до втрати дебітором позитивної репутації;

– за необхідності створити резерв сумнівних боргів для часткового покриття безнадійної заборгованості [70].

На стадії спаду у життєвому циклі підприємства зазвичай спостерігається скорочення обсягів продажу, що, своєю чергою, призводить до зменшення частки ринку, збільшення ймовірності виникнення збитків і ризику втрати фінансової стабільності. У цей період підприємство може або припинити своє існування, або вдатися до трансформації напрямів діяльності, що забезпечить перехід до нового етапу життєвого циклу. На цьому ж етапі часто спостерігається суттєвий рівень дебіторської заборгованості, значна частина якої припадає на безнадійні борги. Якщо організація не планує закриватись, їй необхідно зосередити значні зусилля на врегулюванні питання боргів з дебіторами. Для ефективного управління дебіторською заборгованістю в умовах спаду суб’єкту господарювання рекомендується застосовувати такі методи:

– здійснення контролю за розрахунками з дебіторами, зокрема за видами заборгованості та строками її погашення;

– перегляд кредитної політики із пріоритетом на впровадження її консервативного типу;

– проведення рефінансування дебіторської заборгованості;

– залучення юридичних послуг для підготовки матеріалів при поданні позовів до суду та виконанні претензійної роботи, якщо попередньо застосовані психологічні методи не дали очікуваного результату.

Таким чином, дебіторська політика є важливим елементом у системі управління підприємством, і її формування варто адаптувати до особливостей розвитку компанії на кожному етапі її життєвого циклу. Аналіз свідчить, що обрані методи та інструменти управління завжди орієнтовані на

оптимізацію обсягу дебіторської заборгованості. Вони спрямовані на запобігання її надмірному зростанню і передбачають впровадження заходів для уникнення формування сумнівних боргів.

ВИСНОВКИ

Актуальність отримання достовірної інформації про стан розрахунків з дебіторами та своєчасність погашення дебіторської заборгованості є незаперечною на сучасному етапі розвитку економіки. Це пов’язано з необхідністю вирішення як теоретичних, так і практичних питань щодо обліку та аналізу стану таких розрахунків.

Результати проведеного дослідження обліку та аналізу дебіторської заборгованості у ТОВ «ВОЛМА У А» дозволили сформулювати кілька висновків та рекомендацій для оптимізації процесів управління цією сферою.

На основі проведеного аналізу теоретичних підходів до визначення сутності поняття «дебіторська заборгованість» запропоновано наступне формулювання цієї категорії, яке рекомендується розглядати як суму заборгованості контрагентів підприємства перед суб’єктом господарювання на певну дату, яка виникає внаслідок реалізації матеріальних активів, виконання робіт чи надання послуг і підлягає відшкодуванню на законних підставах. Це визначення сприятиме узгодженню дебіторської заборгованості зі структурою активів підприємства.

На аналізованому підприємстві впроваджено журнальну та автоматизовану форми бухгалтерського обліку із застосуванням програми M.E.Doc. Облік розрахункових операцій, що пов’язані із виникненням і погашенням дебіторської заборгованості, здійснюється у відповідності до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Для обліку розрахунків із покупцями на підприємстві ведеться синтетичний рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками». Реалізація продукції та надання послуг підприємством відбувається виключно на території України.

Обґрунтовано доцільність визначення завдань обліку дебіторської заборгованості, що виконуються обліковими працівниками, що характерні для кожної стадії життєвого циклу дебіторської заборгованості та етапів

облікового процесу, що надасть можливість створенню ефективної системи обліку дебіторської заборгованості, оптимізації її обсягів, впорядкуванню інформації щодо розрахунків з контрагентами, забезпеченню своєчасного контролю та аналізу розрахункових операцій. Це, у свою чергу, дозволить приймати обґрунтовані управлінські рішення стосовно управління дебіторською заборгованістю підприємства..

Досліджено, що дебіторська заборгованість підприємства є домінуючим елементом у структурі поточних активів підприємства, її абсолютний розмір постійно збільшується, а відсоткова частка систематично зростає. При цьому найбільшою часткою в структурі дебіторської заборгованості є заборгованість за продукцію, товари, роботи та послуги. Це пояснюється особливостями діяльності підприємства. Обсяг цього виду заборгованості також має тенденцію до зростання, особливо помітну в останні роки аналізованого періоду. Такий розвиток подій може вказувати на недоліки в управлінні дебіторською заборгованістю та погіршення платіжної дисципліни серед контрагентів. Основну частку загальної суми дебіторської заборгованості становить борг із терміном виникнення до одного місяця. На ТОВ «ВОЛМА У А» спостерігається зменшення оборотності дебіторської заборгованості при зростанні періоду погашення дебіторської заборгованості. Така динаміка є негативною, оскільки може вказувати на зростання кількості неплатоспроможних клієнтів, проблеми у збуті або неефективну кредитну політику підприємства.

Узагальнено напрями для проведення аналізу дебіторської заборгованості з метою зменшення обсягів її непогашення на підставі визначення сутності цих напрямів та отриманих результатів після їх застосування. До заходів, які допомагають вирішити проблему недоотримання коштів відносяться: постійне проведення моніторингу стану дебіторської заборгованості; застосування різних методів рефінансування дебіторської заборгованості для розрахунку економічного ефекту; визначення допустимого залишку дебіторської заборгованості за товари, які

реалізуються покупцям за договором відстроченого платежу. Зроблено висновок, що, не дивлячись на різні підходи до аналізу дебіторської заборгованості, вони всі спрямовані на досягнення однієї мети – оперативно задовольнити потреби управлінського персоналу у якісній, зрозумілій та своєчасній інформації.

Розроблено пропозиції з управління процесами оптимізації обсягів дебіторської заборгованості на підприємстві. Визначено найбільш дієві методи перевірки контрагентів, які відповідають потребам даного підприємства, а також проведено аналіз шляхів мінімізації ризиків, пов’язаних із виникненням необґрунтованої чи надмірної дебіторської заборгованості у господарюючого суб’єкта.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Акімова Н.С., Топоркова О.В., Євлаш Т.О., Говоруха О.О. Облік та аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємств оптової торгівлі : монографія. Харків : ХДУХТ, 2016. 285 с.
2. Бабаєв В.Ю., Гальченко І.О. Управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Теорія та практика державного управління*. 2017 . № 2 . С. 203- 209.
3. Бандурка О.М., Глущенко В.В., Глущенко А.С. Гроші та кредит: підруч. Львів : Магнолія, 2006. 426с.
4. Белялов Т.Е. Аналіз форм і методів управління дебіторською заборгованістю у складі оперативних фінансових активів корпорації. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9 (51). С.30-36.
5. Береза С.Л. Проблема визначення дебіторської заборгованості в обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2013. №4 (26). С. 32-37.
6. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств. *Фінанси України*. 2003. №12. С. 24-36.
7. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз : навч. посіб. Київ : Вид-во КНЕУ, 2005. 592 с.
8. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебник. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2006. 656 с.
9. Бондаренко О.С. Сучасні підходи до обліку дебіторської заборгованості у вітчизняній та зарубіжній практиці господарювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №18. С. 36-39.
10. Бондарчук Н.В., Тімашова А.М. Модель аналізу дебіторської заборгованості: основні показники. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (2). С. 170-177.
11. Боярко І.М. Оптимізація дебіторської заборгованості підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 9. С. 19–25.

12. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир : Рута, 2010. 756 с.
13. Бутко Н., Погрібняк В. Організація обліку дебіторської заборгованості в управлінні підприємством. *Young scientist*. 2020. № 12 (88). С. 110–114.
14. Бухгалтерський облік: фінансовий та внутрішньогосподарський / В.В. Сопко та ін. Київ : Фенікс, 2014. 468 с.
15. Верига Ю.А., Кривогуз А.О. Облік дебіторської заборгованості згідно з національними та міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки*. 2018. №4. С. 104-111.
16. Власова І. О. Політика управління заборгованістю в системі фінансового менеджменту підприємств. *Схід: аналітично-інформаційний журнал. Серія «Економіка»*. 2018. № 5(112). С.17 - 20.
17. Волковицька О. М., Болтач С. Ю. Механізм та інструменти контролю розрахунків з покупцями і замовниками в сучасних умовах господарювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 1. С. 34–37.
18. Водоп'янова О. Види дебіторської заборгованості. *Дебет-Кредит*. 2013. №20. URL : https://online.dtkt.ua/ 2013/20/50415
19. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практ. посіб. Київ : Лібра, 2002. 840 с.
20. Гоцуляк С.М. Методи управління дебіторською заборгованістю. *Вісник соціально - економічних досліджень*: зб. наук, праць. Вип. 18. Одеса, ОДЕУ. 2016. С.69-74.
21. Грицай О., Станасюк Н. Управління дебіторською заборгованістю підприємства в контексті її обліково-аналітичного забезпечення. *Економіка і суспільство*. 2018. № 15. С. 825—832.
22. Гуцаленко Л.В., Мельник А.О. Облік дебіторської заборгованості: концептуальні основи П(С)БО та МСФЗ. *Ефективна економіка*. 2020. № 9. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8173.

23. Даньків Й.Я., Остап'юк М.Я. Бухгалтерський облік : підручник. Київ : Знання, 2015. 469с
24. Демиденко С.Л. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. Черкаси : ЧДТУ, 2020. 199 с.
25. Дубровська Є.В. Дослідження сутності поняття «Дебіторська заборгованість». В*існик Сумського державного університету. Сер. Економіка.* Суми : СумДУ, 2012. №2. С. 202-205.
26. Єдинак Т.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств в умовах фінансово-економічної кризи. *Держава та регіони*. Серія «Економіка та підприємництво». 2016. Вип. 3. С. 54 – 57.
27. Загальні вимоги до фінансової звітності : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1. Затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013р. №73. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336–13/print1370326239541384. (дата звернення: 01.10.2025).
28. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 1072 с.
29. Закревська О.Ю., Августова О.О. Відображення дебіторської заборгованості в обліковій політиці торгівельних підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. №8 С.15-17.
30. Іванілов О.С. Механізм управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. № 1(67). С. 156-163.
31. Іванова Т.М. Лич В.М., Організація облікової політики на підприємствах. *Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин*. 2018. Випуск 38. С.13–20.
32. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14. (дата звернення: 01.10.2025).

33. Калабухова С.В., Ямборко Г.А., Кузьмінська О.Е. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2019. 240 с
34. Клименко О.М. Управління дебіторською заборгованістю. *Економіка: проблеми теорії і практики* : зб. наук. праць. Випуск 183. Дніпропетровськ : ДНУ, 2015. С. 697-700.
35. Коваленко Л.О., Ремньова Л. М. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. Чернігів : ЧДІЕУ, 2014. 456 с.
36. Колісник О. П., Семенюк Ю. Р., Судак В. О. Економічна сутність та класифікація дебіторської заборгованості. *Efektyvna ekonomika*. 2023. № 10. URL : https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.10.37.
37. Конторщикова О. Управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. *Вісник законодавства України*. 2012. №27. С. 36-37.
38. Кравченко О., Кобець Т. Організація обліку дебіторської заборгованості та шляхи її вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-58.
39. Крупка Я.Д., Задорожний З.В., Гудзь Н.В. Фінансовий облік : підруч. Тернопіль : ЗУНУ, 2020. 481 с.
40. Кручак Л.В. Методика аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 22. С. 161-165.
41. Кузьмін О.Є., Волович О. Б. Фактори впливу на заборгованість підприємства та їхня класифікація. *Бізнес Інформ*. 2013. № 1. С. 200-204.
42. Лаговська О.А., Легенчук С.Ф., Кузь В.І., Кучер С.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 418 с.
43. Лисак О. Економічна сутність дебіторської та кредиторської заборгованості. *Λόγος. мистецтво наукової думки*. 2020. № 10. С. 6–8.
44. Лищенко О. Г., Козирєва Є. О. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги. *Efektyvna ekonomika*. 2024. № 1.

URL : https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.68.

45. Лігоненко Л.О., Новікова Н.М. Управління дебіторською заборгованістю підприємства : навч. посіб. Київ : Київський національний торгівельно-економічний університет, 2005. 358с.
46. Лобода Н. О., Чабанюк О. М. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Київ : Алерта, 2022. 224 с.
47. Марусич О., Шармaнська В. Дескриптивні засади ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та її репрезентація у звітності. *Економіка та суспільство*. 2022. № 35. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022- 35-27..
48. Матицина Н.О. Фінансова політика підприємства як інструмент управління дебіторською заборгованістю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. №7. С. 25-28.
49. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) 2016. / За ред. С.Ф. Голова. Київ : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2016. 1272 с.
50. Момот Т.В. Сучасні моделі управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Научно-технический сборник Харьковской национальной академии городского хозяйства*. 2008. № 85. С. 207 – 211
51. Москалюк Г.О. Облік та контроль дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. №721. 2017. С. 173 – 178.
52. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник. Львів : Світ, 2005. 611с.
53. Мулик Т.О. Аналітичне забезпечення дебіторської заборгованості в системі управління підприємства. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 69–78.
54. Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2017. 288 с.
55. Назаренко О. В.,Лукаш Т.В. Формування окремих компонент облікової політики підприємства щодо дебіторської заборгованості. *Агросвіт*. №12.

2021. С.15-21

56. Нашкерська Г.М. Управління дебіторською заборгованістю у структурі оборотного капіталу підприємства. *Науковий вісник «Львівської політехніки»*. 2015. №1. С. 136-140.

57. Новікова Н.М. Структурно-логічна модель управління дебіторською заборгованістю підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №1 (43). С. 75-82.

58. Олійник С.О. Дебіторська заборгованість: сутність та класифікація. *Науковий огляд*. 2018. № 5 (48). С. 32–40.

59. П'ятигорець Г.С., Ніколайчук К.В. Шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості. *Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна «Проблеми економіки транспорту»*. 2017. №13. С. 40-46.

60. Палчей А.М, Яцко М.В. Особливості бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості у зарубіжних країнах. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки*. 2015. Вип. 12. С. 97-102.

61. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755- VI : станом на 1 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 01.10.2025).

62. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : Наказ Міністерства фінансів України 08.10.1999 р. №237. URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99. (дата звернення: 01.10.2025).

63. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства фінансів № 363 від 23.05.2003) URL : http://buhgalter911 .com/Res/PSBO/PSBO13.aspx. (дата звернення: 01.10.2025).

64. Потій В.З., Волівач В.Л. Напрями вдосконалення управління дебіторською заборгованістю. *Bulletin of the Kyiv National University of Technologies and Design. Series: economic sciences*. 2018. Т. 119, № 1. С. 55–64. URL:

https://doi.org/10.30857/2413-0117.2018.1.6.

65. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14. (дата звернення: 01.10.2025).
66. Рубан В.С., Фрунза С.А. Методи та етапи управління дебіторською заборгованістю. *Наукові записки*. Кропивницький : ЦНТУ. 2018. Вип. 23. С. 206.
67. Скорба О. А. Управління дебіторською заборгованістю та альтернативні методи її рефінансування. *Економіка: проблеми теорії та практики*: зб. наук, праць. Вип. 204, Т. І. Дніпропетровськ, ДНУ, 2017. С 196-202.
68. Смачило В.В., Дубровська Є.В. Сутність факторингу та його використання при управлінні дебіторською заборгованістю в Україні. *Фінанси України*. 2011. № 7. С. 35-45.
69. Сурніна К.С. Удосконалення обліку дебіторської і кредиторської заборгованості промислових підприємств : дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.04 / Житомирський інженерно-технологічний ін-т. Житомир, 2011. 242 с.
70. Телін С.В. Управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах господарювання. *Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності* : збірник наукових праць: у 3-х т. / ПДТУ. Маріуполь, 2011. Т. 3. С. 102-107.
71. Томчук О.Ф., Сидоренко І.М. Методика проведення аналізу дебіторської заборгованості в системі управління підприємством. *Фінанси, облік, банки*. 2019. № 1 (24). С. 94-101.
72. Топоркова О. В., Євлаш Т. О. Управління дебіторською заборгованістю як один з інструментів фінансової політики підприємства. *Економічна стратегія і перспектива розвитку сфери торгівлі та послуг*: зб. наук, праць. Вип. 1(7). Харків, ХДУХТ, 2016. С 84 - 89.
73. Трало І.М. Дисконтування дебіторської заборгованості в обліковій політиці підприємства. *Наукове видання Державного університету «Житомирська політехніка». Економіка, управління та адміністрування*.

2020. Вип. 1 (91). С. 154–159.

74. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін та ін. Київ : КНЕУ, 2010. 460 с.
75. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Г.Г. Кірейцев та ін. Київ : ЦУЛ, 2011. 469 с.
76. Харакоз Л.В. Аналіз форм і методів управління дебіторською заборгованістю. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія: Економіка. 2016. № 1. С. 53-57.
77. Чуніхіна Т.С., Добривечір А.С. Організаційно-методичні аспекти обліку дебіторської заборгованості за міжнародними та вітчизняними стандартами обліку в системі управління підприємством. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(1). С. 123–126.
78. Шевченко Л., Куліш А. Вплив та роль дебіторської заборгованості в економічному розвитку підприємства. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-11.
79. Шевчук В.Є. Оцінка поточної дебіторської заборгованості за міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку. *Матеріали Першої Міжнародної науково-практичної конференції «Науковий потенціал світу «2014»*. Том 17. Облік і аудит. Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2014. С. 54-55.
80. Ямненко Г.Є. Інформаційне забезпечення управління дебіторською заборгованістю. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 530-533.
81. Яременко Л.М. Обліково-аналітичне забезпечення управління дебіторською заборгованістю в системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9714.
82. Beck V. The effects of the implementation of value-based management.

International Journal of Economic Sciences and Applied Research. 2016. № 7 (2). pp. 153-165.

83. Brealey R., Myers S., Allen F. Principles of Corporate Finance: Finance, Insurance, and Real Estate. Irwin : McGraw-Hill, 2010. 968 p.
84. Liudmyla Yaremenko, Anna Hevchuk, Tetiana Vuzh, Elena Vashchilina, Maryna Yermolaieva. Information Technologies of Accounting and Analysis in Modern Companies. *International Journal of Computer Science and Network Security (IJCSNS)*, VOL. 21 No. 5, May 2021. pp. 151-159.
85. Mulyk T., Mulyk Ya. Debts of the enterprise in the conditions of anti-crisis management: analytical and control aspects. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2020. № 48. pp. 3-11.
86. Van Horn J.C. Financial Management and Policy. Prentice Hall, 1995. 556 p.